

СӘТБАЕВ
УНИВЕРСИТЕТІ

Қ.И. САТБАЕВ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ
ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТІ

ЖӘНЕ БИОЛОГИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР
ИНСТИТУТЫ

БЕЙОРГАНИКАЛЫҚ ЗАТТАРДЫҢ
ХИМИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯСЫ КАФЕДРАСЫ

ҚОРҒАУҒА ЖІБЕРІЛДІ

«БЗХТ» кафедра меңгеруші

Хим. ғыл. канд., доцент

Н.М. Жунусбекова

05 2019ж.

ДИПЛОМДЫҚ ЖҰМЫС

Тақырыбы: «ОҚУ ПРОЦЕСІНІҢ ТИІМДІЛІГІНІҢ ЕРЕКШЕ ЖАҒДАЙЫ –
ЖЕКЕ ТҰЛҒАҒА БАҒЫТТАЛҒАН БАҒДАРЛАУ»

5B012000 – Кәсіптік оқыту білім бағдарламасы бойынша

Орындаған бітіруші

Бәйділла А.А

Ғылыми жетекші

х.ғ.к., ассистент-проф. Каленова А.С

Норма бақылаушы

тьютор

Мырзабекова Ш.У.

Алматы 2019

Протокол анализа Отчета подобия

заведующего кафедрой / начальника структурного подразделения

Заведующий кафедрой / начальник структурного подразделения заявляет, что ознакомился(-ась) с Полным отчетом подобия, который был сгенерирован Системой выявления и предотвращения плагиата в отношении работы:

Автор: Байдулла А. Э.

Название: Оқу процесінің тиімділігінің ерекше жағдайы –жеке тұлғаға бағытталған бағдарлау

Координатор: Айжан Каленова

Коэффициент подобия 1:17,6

Коэффициент подобия 2:3,5

Тревога:0

После анализа отчета подобия заведующий кафедрой / начальник структурного подразделения констатирует следующее:

- ☒ обнаруженные в работе заимствования являются добросовестными и не обладают признаками плагиата. В связи с чем, работа признается самостоятельной и допускается к защите;
- ☐ обнаруженные в работе заимствования не обладают признаками плагиата, но их чрезмерное количество вызывает сомнения в отношении ценности работы по существу и отсутствием самостоятельности ее автора. В связи с чем, работа должна быть вновь отредактирована с целью ограничения заимствований;
- ☐ обнаруженные в работе заимствования являются недобросовестными и обладают признаками плагиата, или в ней содержатся преднамеренные искажения текста, указывающие на попытки сокрытия недобросовестных заимствований. В связи с чем, работа не допускается к защите.

Обоснование:

Выявленные заимствования являются добросовестными и не обладают признаками плагиата. В связи с чем, работа признается самостоятельной и допускается к защите.
11.05.2019г.

Дата

Подпись заведующего кафедрой /

начальника структурного подразделения

Окончательное решение в отношении допуска к защите, включая обоснование:

Дипломная работа допускается к защите на основании заключения научного руководителя и анализа отчета

Дата

Подпись заведующего кафедрой /

начальника структурного подразделения

Протокол анализа Отчета подобия Научным руководителем

Заявляю, что я ознакомился(-ась) с Полным отчетом подобия, который был сгенерирован Системой выявления и предотвращения плагиата в отношении работы:

Автор: Байдулла А. Ә.

Название: Оқу процесінің тиімділігінің ерекше жағдайы – жеке тұлғаға бағытталған бағдарлау

Координатор: Айжан Каленова

Коэффициент подобия 1: 17,6

Коэффициент подобия 2: 3,5

Тревога: 0

После анализа Отчета подобия констатирую следующее:

- ☒ обнаруженные в работе заимствования являются добросовестными и не обладают признаками плагиата. В связи с чем, признаю работу самостоятельной и допускаю ее к защите;
- ☐ обнаруженные в работе заимствования не обладают признаками плагиата, но их чрезмерное количество вызывает сомнения в отношении ценности работы по существу и отсутствием самостоятельности ее автора. В связи с чем, работа должна быть вновь отредактирована с целью ограничения заимствований;
- ☐ обнаруженные в работе заимствования являются недобросовестными и обладают признаками плагиата, или в ней содержатся преднамеренные искажения текста, указывающие на попытки сокрытия недобросовестных заимствований. В связи с чем, не допускаю работу к защите.

Обоснование:

Работа выполнена самостоятельно,
может быть допущена к защите

11.05.2019г

А.В.Ильин

Дата

Подпись Научного руководителя

Коэффициент качества 1,0

Коэффициент качества 2,0

Тренинг

После анализа Отчета работы наставником следует:

- ☐ Если работа выполнена качественно, то работа считается добросовестной и ее можно допустить к защите. В связи с чем, допустить работу самостоятельной и допустить к защите.
- ☐ Если работа выполнена не полностью, то работа считается не добросовестной и ее нельзя допустить к защите. В связи с чем, работу можно допустить к защите, но только в том случае, если работа выполнена полностью и качественно. В связи с чем, работу можно допустить к защите, но только в том случае, если работа выполнена полностью и качественно.
- ☐ Если работа выполнена не полностью, то работа считается не добросовестной и ее нельзя допустить к защите. В связи с чем, работу можно допустить к защите, но только в том случае, если работа выполнена полностью и качественно. В связи с чем, работу можно допустить к защите, но только в том случае, если работа выполнена полностью и качественно.

СӘТБАЕВ
УНИВЕРСИТЕТІ

**Қ.И. САТБАЕВ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ
ЗЕРТТЕУ УНИВЕРСИТЕТІ**

**ЖӘНЕ БИОЛОГИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР
ИНСТИТУТЫ**

**БЕЙОРГАНИКАЛЫҚ ЗАТТАРДЫҢ
ХИМИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯСЫ КАФЕДРАСЫ**

ҚОРҒАУҒА ЖІБЕРІЛДІ

«БЗХТ» кафедра меңгеруші

хим.ғыл.канд.,доцент

_____ Н.М.Жунусбекова

«__» _____ 2019ж.

ДИПЛОМДЫҚ ЖҰМЫС

**Тақырыбы: «ОҚУ ПРОЦЕСІНІҢ ТИІМДІЛІГІНІҢ ЕРЕКШЕ ЖАҒДАЙЫ –
ЖЕКЕ ТҰЛҒАҒА БАҒЫТТАЛҒАН БАҒДАРЛАУ»**

5B012000 – Кәсіптік оқыту білім бағдарламасы бойынша

Орындаған бітіруші

Бәйділла А.А

Ғылыми жетекші

х.ғ.к.,ассистент-проф., Каленова А.С

Норма бақылаушы

тьютор

Мырзабекова Ш.У.

Алматы 2019

РЕФЕРАТ

Бұл жұмыста Түркістан гуманитарлық-техникалық колледжінде химия пәнінен жеке тұлғаға бағытталған әдісті қолдана отырып эксперименталды жұмыс жүргізілді. Зерттеу нәтежиелері бойынша классикалық дәстүрлі білім беру мен эксперимент топтары деректерімен салыстырғанда білім сапасы қаңтарда 32% - ға, ақпанда -36% наурызда -35% -ға өссе ал, үлгерімнің пайызы қаңтарда 23% - ға, ақпанда -26% наурызда -27%-ға өсті. Білімгерлердің тұлғалық ерекшеліктерін диагностикалау мақсатында жүргізілген сауалнама нәтижелері бойынша зерттеудің басында студенттерде үшін өзін-өзі жетілдіру себептері жоғары екенін көрсетсе, эксперименталды жұмыстың соңында білімгерлер үшін таным мотиві негізгі болып табылды.

Зерттеу барысында әр білімгердің жеке танымдық қабілетін дамытуға колледж аралық өткізілетін пәндік олимпиадалар жақсы әсер етіп нәтежиесінде химия пәніне қызығушылық артты. Олимпиадаға қатысқан колледж ішіндегі олимпиаданың 5 жеңімпаз студеті колледж аралық олимпиадада жүлделі орындарды иеленді. Химия пәнінен жеке тұлғаға бағдарланған білім беру тәсілді қолдану білімгерлердің танымдық белсенділігінің деңгейін арттыруға ықпал етті. Бұл өз кезегінде колледж студенттерінің логикасын, жан-жақты ойлауын, дербестігін ғана емес, сонымен қатар білім алушылардың жеке қасиеттерін дамыту үшін ең тиімді әдіс болып табылатындығын дәлелденді.

РЕФЕРАТ

В данной дипломной работе проведена экспериментальная работа в Туркестанском гуманитарно-техническом колледже с применением лично-ориентированного метода обучения. По результатам исследования, качество образования по сравнению с данными классических традиционных образовательных и экспериментальных групп увеличилось в январе на 32%, в феврале - на 36% в марте-на 35%, а процент успеваемости в январе вырос на 23%, в феврале - на 26% в марте-на 27%. По результатам анкетирования, проведенного с целью диагностики личностных особенностей студентов, в начале исследования показано, что у студентов высокие причины самосовершенствования, а в конце экспериментальной работы основной мотивацией для студентов является познавательная мотивация.

В ходе исследования показано, что на развитие индивидуальных познавательных способностей каждого студента оказывают свое влияние межколледжные предметные олимпиады. Пять победителей внутриколледжной олимпиады заняли призовые места на межколледжной олимпиаде. Использование лично-ориентированного подхода по химии способствовало повышению уровня познавательной активности студентов. Это, в свою очередь, доказывает, что применение лично-ориентированного метода в колледже является эффективным методом для развития не только логики, разностороннего мышления, самостоятельности, но и личностных качеств обучающихся.

ABSTRACT

In this work was carried out experimental work in chemistry in Turkestan humanitarian and technical College with the use of personality-oriented approach. According to the results of the study, the quality of education compared to the data of classical traditional educational and experimental groups increased in January by 32%, in February - by 36% in March-by 35%, and the percentage of progress in January increased by 23%, in February - by 26% In March-by 27%. According to the results of a survey conducted to diagnose personal characteristics of students, at the beginning of the study it is shown that students have high reasons for self-improvement, and at the end of the experimental work motivation for students is the main.

During the study, the development of individual cognitive abilities of each student is well influenced by inter-subject Olympiads. 5 winners of the intra-College Olympiad students won prizes at the inter-College Olympiad. The use of personality-oriented approach in chemistry helped to increase the level of cognitive activity of students. This, in turn, proved that the College is the most effective method for the development of not only logic, versatile thinking, independence, but also the personal qualities of students.

Мазмұны

	Кіріспе	6
1	Әдеби шолу	8
1.1	Жеке тұлғаға бағытталған оқыту технологиясы	8
1.2	Химия сабағында жеке тұлғаға бағытталған оқытуды қолдану	12
1.3	Жаңартылған технологияларды қолдану аясының теориялық позициялары	15
2	Әдістемелік бөлім.	18
2.1	Түркістан гуманитарлық-техникалық колледж студенттерін оқытуда жеке тұлғаға бағытталған тәсілді қолдану бойынша тәжірибелік-эксперименттік жұмыс Тәжірибені қалыптастыру шарттары	18
3	Іс-тәжірибиелі зерттеулер нәтижелері	22
3.1	Оқыту процесінің тиімділігіне тұлғалық-бағдарлы тәсілдің әсер етуінің эксперименталды моделін апробациялау (қалыптастырушы кезең)	22
3.2	Жеке тұлғаға бағытталған оқу процесіндегі сыныптарының зерттеу нәтижелері	бақылау 30
	Қорытынды	36
	Қолданылған әдебиеттер тізімі	38

КІРІСПЕ

Зерттеу өзектілігі. Түркістан гуманитарлық-техникалық колледж студенттеріне химия пәнінен жеке тұлғаға бағытталған тәсілді қолдана отырып білім берудің теориясы мен тәжірибесін зерттеу болып табылады.

Гипотеза - оқыту процесінде жеке тұлғаға бағытталған тәсіл тиімді болады, егер:

- оқушылардың субъектілік тәжірибесі анықталады және пайдаланылады;
- оқытуды саралауды жүзеге асыру үшін жағдайлар жасалатын болады;
- тұрақты жеке білім ретінде оқу жұмысының жеке қабілеттерін анықтау арқылы оқушының дамуын бағалау және педагогикалық талдау жүзеге асырылады;

- мұғалім мен оқушының қарым-қатынасы диалогтық сипатта болады, оқушылардың танымдық іс-әрекетін дәстүрлі әдіспен бағаламаған кезде және тікелей басқару болмаған кездегі таным мен шығармашылық тәжірибесі нәтежиелі болып табылады;

- оқу үрдісіне барлық білім беру субъектілері енгізіледі;
- оқушылардың өз қызметін рефлекстеу біліктерін жүйелі дамыту жүзеге асырылады.

Диплом жұмысының мақсаты: теориядағы жеке тұлғаға бағытталған тәсілдің ерекшеліктерін анықтау және оны тәжірибеде жүзеге асыру.

Зерттеу мақсатына сәйкес және ұсынылған гипотезаны тексеру үшін келесі міндеттер анықталды:

- зерттеу мәселесі бойынша әдебиеттерге шолу;
- заманауи жеке тұлғаға бағытталған білім берудің технологияларна талдау;

- жеке тұлғаға бағытталған сабақтың ерекшеліктерін анықтау, технологиясымен танысу;

- тәжірибелі жолмен, яғни, педагогикалық үрдіске әдейі өзгерістер енгізе отырып, колледждің білім алушыларына химия пәнінен қолданылған жеке тұлғаға бағытталған тәсілдің тиімділігін тексеру.

Қойылған міндеттерді шешу және бастапқы болжамдарды тексеру үшін келесі әдістер пайдаланылды:

- психологиялық-педагогикалық әдістемелік әдебиетті зерттеу және талдау;

- сауалнама қортындысын бақылау;
- жеке сұхбат жүргізу;
- білім нәтижелерін зерттеу;
- іс-тәжірибелік зерттеу.

Зерттеу нысаны: Дипломдық жұмыстың зерттеу нысаны жеке тұлғаға бағытталған әдістің ерекшеліктерін зерттеу болып табылады. Тәжірибе-эксперименталды жұмыс базасы: Түркістан гуманитарлық-техникалық колледжінің 1- курс студенттеріндегі бақыланушы топ болып табылады. Эксперименталды бағдарламаны жүзеге асыруға колледж методисі қатысты. Зерттеу 2018-2019 оқу жылының екінші семестрінен бастап үш ай бойы бірнеше кезеңде жүргізіледі.

Бірінші кезеңде (айқындаушы) оқушылардың тұлғалық ерекшеліктеріне диагностика жүргізіледі.

Екінші кезеңде (қалыптастырушы) оқыту процесінің тиімділігіне жеке тұлғаға бағытталған тәсілдің әсер етуінің эксперименттік моделін апробациялау жүзеге асырылады.

Үшінші кезеңде эксперименталды жұмыстың нәтижелері өңделді, талдау, жинақтау және жүйелеу жүргізіледі.

Жұмыстың құрлымы мен көлемі: Дипломдық жұмыс кіріспеден, үш негізгі бөлімнен, қорытындыдан, қолданылатын әдебиеттер тізімінен тұрады. Бірінші бөлімде жеке тұлғаға бағытталған оқыту технологиясының ерекшеліктері мен оны химия пәнінен қолдану мүмкіндіктері мен жаңартылған заманауи технологияларды қолдану аясының теориялық позицияларына әдеби шолу жасалды

Екінші әдістемелік бөлімде Түркістан гуманитарлық-техникалық колледж студенттерін оқытуда жеке тұлғаға бағытталған тәсілді қолдану үшін жүргізілетін тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың қалыптастыру шарттары негізделді.

Үшінші бөлімнің зерттеу жұмысында АКТ, ойын әдісі, жобалық әдісі, деңгейлік дифференциалдау технологиясы белсенді қолданылды. Зерттеу нәтижелерін Э. Ф. Замбиявич әдістемесінің дербестік дәрежесі бойынша қорытындыланды.

1 ӘДЕБИ ШОЛУ

1.1 Жеке тұлғаға бағытталған оқыту технологиясы

Жеке тұлғаға бағытталған білім берудің қажеттілігін С. В. Алексеев, Е. В. Бондаревская, М. В. Богуславский, О. С. Газман, Э. Н. негіздеген. Бұл саланы толықтырып, дамытуды жеке тұлғаға бағытталған білім туралы заманауи көзқарастары негізінде жеке көзқарас жатыр, оның идеялары А. Д. Алферовтың, Г. Ф. Кириллованың, а. И. Кочетовтың, Г. И. Щукинаның және басқа да зерттеушілердің еңбектерінде дамыды. Тұлғалық-дамытушылық функцияны оқытуды зерттеген жұмыстарға Н.В. Бочкиной, З. И. Васильева, Т. И. Мальковской, А. П. Тряпициной және т. б. еңбектерін келтіруге болады [1-7].

Жеке тұлғаға бағытталған оқытуды жүзеге асыру үшін үлкен мүмкіндіктер химия сабақтарында құрылады, себебі бұл сабақтарда Оқушылардың субъектілік ұстанымын қалыптастыру, оқушылардың даралығын, өзіндік ерекшелігін және бірегейлігін көрсету және дамыту, табиғатқа, қоғамға эмоционалдық-құндылық қатынасын қалыптастыру үшін барлық жағдайлар жасалған.

Жеке тұлғаға бағытталған оқыту – білім алушылардың мүмкіндіктері мен қабілеттерін жан-жақты есепке алу қамтамасыз етілетін оқытуды ұйымдастыру тәсілі, олардың жеке қабілеттерін дамыту үшін қажетті жағдайлар жасалады. Мұндай оқытудың мақсаты-оқушылардың жеке оқу қызметін қамтамасыз ету, оқушылардың жеке ерекшеліктерін есепке алу және дамыту үшін жағдай жасау.

Жеке тұлғаға бағытталған сабақты ұйымдастыру-жеке тұлғаға бағытталған сабақтың негізгі ойы қарастырылып отырған тақырып бойынша оқушылардың субъектілік тәжірибесінің мазмұнын ашу, оны берілген біліммен келісу және тиісті ғылыми мазмұнға ("мәдениетке") ауыстыру болып табылады [1-3].

Мұғалім сабақта оның субъектілік тәжірибесінің шектелуін жеңуге көмектеседі, бұл тәжірибені ғылыми маңызды үлгілерге ауыстырады.

Химия пәнінен сабақтарға дайындала отырып, мұғалім сабақта қандай материалды, ол туралы хабарлауды ғана емес, сонымен қатар оқушылардың субъектілік тәжірибесінде осы материал бойынша қандай мазмұнды сипаттамалар болуы тиіс (олардың алдыңғы оқу нәтижесі ретінде әр түрлі мұғалімдер мен жеке әрекеті). Бұл ретте білімгердің "нұсқаларын" талқылау нысаны да маңызды. Ол қатаң болмауы тиіс, бағалау жағдайлары түрінде ("дұрыс-дұрыс емес"). Мұғалімнің міндеті-оқушылардың "нұсқаларын" анықтау және жалпылау, олардың ішінен ғылыми мазмұнға сай келетін, сабақтың тақырыбына, қандай да бір пәннің мақсаттары мен міндеттеріне сай келетіндерді бөлу және қолдау[2].

Жеке тұлғаға бағытталған сабақтың негізгі ерекшеліктері

Мақсаты-оқушылардың танымдық белсенділігін көрсету үшін жағдай жасау.

Мұғалімнің осы мақсатқа жету құралдары:

- * Оқушылардың субъектілік тәжірибесін ашуға мүмкіндік беретін оқу қызметін ұйымдастырудың әртүрлі формалары мен әдістерін қолдану;

- * Сынып жұмысына әр оқушының қызығушылық атмосферасын құру;

- * Оқушыларды сөз сөйлеуге ынталандыру, кателесуден қорықпай тапсырмаларды орындаудың әртүрлі тәсілдерін қолдану, дұрыс жауап алу және т. б • ;

- * Оқушыға ең маңызды оқу мазмұнының түрі мен нысанын таңдауға мүмкіндік беретін дидактикалық материалды қолдану;

- * Оқушының қызметін тек соңғы нәтиже бойынша ғана емес (" дұрыс емес"), сонымен қатар оған қол жеткізу үрдісі бойынша да бағалау;

- * Оқушының өз жұмыс тәсілін табуға ұмтылысын көтермелеу (тапсырманы шешу), сабақ барысында басқа оқушылардың жұмыс тәсілдерін талдау, ең тиімді жұмыс түрлерін таңдау және игеру;

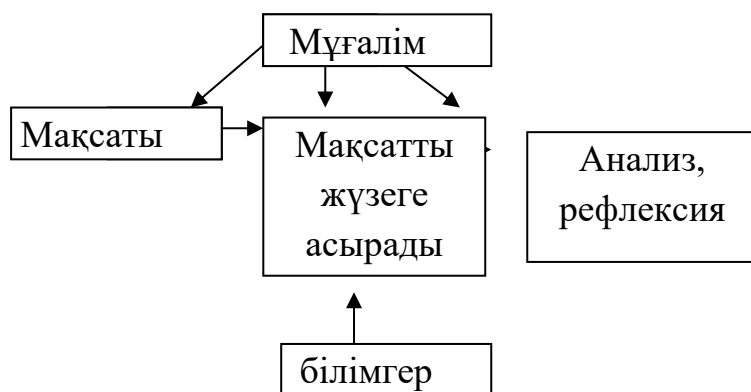
- * Әр оқушыға жұмыс тәсілдерінде ынта, дербестік, таңдау танытуға мүмкіндік беретін сабақта қарым-қатынастың педагогикалық жағдайларын құру; оқушының табиғи өзін-өзі танытуына мүмкіндік беру. Химия пәні бойынша дәстүрлі және жеке тұлғаға бағытталған сабақтарды ұйымдастырудағы мұғалімнің іс-әрекетінің мақсаттарын салыстыру [3-4].

Кесте 1. Дәстүрлі сабақ пен жеке тұлғаға бағытталған мақсаты.

Дәстүрлі сабақтың мақсаты	Жеке тұлғаға бағытталған сабақтың мақсаты
1. Барлық балаларды белгіленген білім, білік және дағды жиынтығына үйретеді.	Әр баланың өзінің жеке тәжірибесін тиімді жинақтауға ықпал етеді
2.Оқу тапсырмаларын, балалардың жұмыс нысанын анықтайды және оларға тапсырманы дұрыс орындау үлгісін көрсетеді.	2.Балаларға әр түрлі оқу тапсырмаларын және жұмыс түрлерін таңдауға ұсынады, балаларды осы тапсырмаларды шешу жолдарын өз бетінше іздеуге ынталандырады
3.Өзі ұсынған оқу материалында балаларды қызықтырады.	3.Балалардың нақты мүдделерін анықтауға және олармен оқу материалдарын іріктеуді және ұйымдастыруды келісуге ұмтылады
4.Артта қалған немесе неғұрлым дайындалған оқушылармен жеке сабақтар өткізеді	4. Әр баламен жеке әңгіме жүргізеді
5. Студенттер қызметін жоспарлайды және бағыттайды	5. Білімгерге өз бетінше өз қызметін жоспарлауға көмектеседі
6. Студенттердің жұмыс нәтижелерін бағалау, жіберілген қателерді белгілеу және түзету	6.Өз бетінше жұмыс нәтижелерін бағалауды және жіберілген қателіктерді түзетуді дамытады
7. Өзара қақтығыстарды шешеді: жәбірленуші жақтарды көтермелейді және кінәлілерді жазалайды	Студенттер арасында туындаған даулы жағдайларды талқылауға және оларды шешу жолдарын өз бетінше іздеуге итермелейді

Дәстүрлі және жеке тұлғаға бағытталған оқытудағы мұғалім мен оқушылар қызметінің құрылымы оның жеке бағытына сәйкес келетін оқыту технологияларын құру, ең алдымен, қарым-қатынас қызметінің тәсілдерін, оның субъектілері арасындағы өзара іс-қимыл сипатын өзгертуді талап етеді, олардың процесінде жеке тұлғаның өзін-өзі растауы, осы қызметтің жеке мәнін табу, өзін-өзі дамыту қажеттілігі туындайды. Талқыласақ, бұл шектеу жеке тұлғаға бағдарланған оқыту технологиясы ғана, білім және негізгі мақсаты-жәрдемдесу яғни айқындау және түзету, қарым-қатынас өз-өзіне, қоршаған әлемге, басқа адамдарға. В. В. Сериковтың пікірінше, технологияны жеке тұлғаға бағытталған тұлғаға жатқызудың негізгі өлшемі оның "жеке адамды бекітетін жағдайды" құру қабілеті болып табылады, ал ол оқушылардың когнитивтік мақсаттарға жету процесінде де пайда болуы мүмкін [8-11].

Кесте 2. Дәстүрлі білім берудің классикалық сызбасы.

Бұл 2-сызбада төмендегі шарттарды көрсетеді.

1. Оқушы іс-әрекет субъектісі болып табылмайды, оның тұтастығы бұзылған, мотивациясы әлсіз, оқудың тұлғалық мәні көбінесе қызметтің өзі емес, сыртқы әсермен анықталады.

2. Мұғалім ақпарат беруші, мәдениет трансляторы, басқарудың негізгі тәсілі -авторитарлық, бағалау және белгі арқылы оқушының қызметін ынталандыру және мәжбүрлеуге негізделген.

3. Оқытудың негізгі міндеті-оқушылардың игеруі және ақпарат, қызмет тәсілдері.

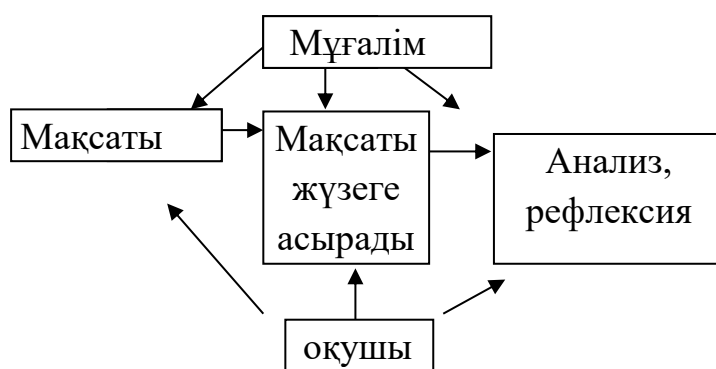
3-сызбада: 1. Оқушы іс-әрекеттің субъектісіне айналады, оны барлық кезеңдерде тұтас жүзеге асырады, оқу үрдісін түсінеді және оны басқарады.

2. Мұғалім оқушылардың іс-әрекетін үйлестіруші, ұйымдастырушы болады, оның барысында мақсатты болжауды жүзеге асыруға, оқу іс-әрекетінің әдістері мен тәсілдерін меңгеруге, өзін-өзі талдаудың критерийлері мен дағдыларын қалыптастырады.

3. Оқытудың негізгі міндеті- жеке тұлғаның өзін-өзі айқындауын қамтамасыз ету, оқушылардың жаңа білім мен іс-әрекет тәсілдерін ашу, оқушыны өзін-өзі дамыту тәртібіне көшіру [11].

Әрине, мұның бәрі жеке тұлғаға бағытталған оқыту технологияларының мәнінің осы сипаттамасына түспейді, бірақ ол оқушының субъективті ұстанымын қамтамасыз ететін негізгілерін анықтауға мүмкіндік береді. Жеке тұлғаға бағытталған сабақты дайындау және өткізу кезінде мұғалім өзінің қызметінің негізгі бағыттарын белгілеп, оқушының бірінші жоспарына, одан кейін өз ұстанымын айқындай отырып, қызметін көрсету керек. Мұнда 2-кестеде көрсетілгендей кезеңдерден тұрады.

Кесте 3 жеке тұлғаға бағытталған білім беру.

Кесте 4. Жеке тұлғаға бағытталған сабақтың айырмашылықтары.

Мұғалім қызметінің бағыттары	іске асыру жолдары мен құралдары
1. Оқушының субъектілік тәжірибесіне жүгіну	А) Бұл тәжірибені сұрақ қою арқылы анықтау: Ол қалай жасады? Неліктен? Экономикалық тиімділігі? б) өзара тексеру және оқушылар арасындағы субъектілік тәжірибенің мазмұнымен алмасуды тыңдау арқылы ұйымдастыру. в) талқыланған мәселе бойынша оқушылардың ең дұрыс нұсқаларын қолдау арқылы барлығын дұрыс шешімге келтіру. г) олардың негізінде жаңа материал құру: пікір, шешім, түсінік арқылы. д) қарым-қатынас негізінде сабақта оқушылардың субъектілік тәжірибесін жинақтау және жүйелеу.
2. Сабақта әр түрлі дидактикалық материалдарды қолдану	А) мұғалімнің әр түрлі ақпарат көздерін пайдалануы. б) оқушыларды проблемалық оқу тапсырмаларын орындауға шақыру. в) әр түрлі тапсырмаларды таңдауға ұсыныс. г) оқушыларды жеке қалауына сәйкес келетін осындай материалды таңдауға ынталандыру. д) негізгі оқу іс-әрекеттері мен олардың орындалу реттілігі сипатталған яғни әр кезең тұрақты бақылауға сараланған тәсіл негізінде технологиялық карталарды қолдану.

Кестенің жалғасы

3. Сабақта педагогикалық қарым-қатынас сипаты	А) үлгерім деңгейіне қарамастан жауапты құрметпен және мұқият тыңдау. б) оқушыларды атымен шақыру. в) олармен "көзбе көз" әңгімелесу, г) балада тәуелсіздікті, жауап беру кезінде өзіне деген сенімділікті көтермелеу.
4. Оқу жұмысының тәсілдерін белсендіру.	А) оқушыларды тапсырманы түрлі тәсілдермен шешуге ынталандыру. б) оқушылар өз пікірін, барлық болжамды тәсілдермен талдауға баулу. в) әр оқушының іс-әрекетін талдау. г) оқушылардың таңдаған маңызды тәсілдерін анықтау. д) ең ұтымды тәсілдерді талқылау-жақсы емес немесе жаман емес, бұл тәсілде оң екенін анықтату. е) бағалау және нәтиже мен процесс.
5. Мұғалімнің сабақта оқушылармен жұмыс жасаудағы педагогикалық икемділігі	А) әр оқушының сынып жұмысына "қосылуы" атмосферасын ұйымдастыру. б) оларға жұмыс түрлеріне, оқу материалының сипатына, оқу тапсырмаларының орындалу қарқынына таңдау жасауға мүмкіндік беру. в) әр оқушыға белсенді, дербес болуға мүмкіндік беретін жағдай жасау. г) оқушының жақсы эмоциясына ықпал ету. д) сынып жұмысының қарқынына үлгермейтін оқушыларға көмек көрсету.

1.2 Химия сабағында жеке тұлғаға бағытталған оқытуды қолдану.

Әлемдік практикада Руссо, Песталоцци, Монтессори, Ушинскийдің тәрбиелеу идеяларынан бастап, жеке тұлғаға бағытталған оқыту идеяларын жүзеге асыруға әрекет жасалды. Білім алушының жеке ерекшеліктерін ескеру қажеттілігі туралы Л. В. Выготский, П. Я. Гальперин және т. б. белгілі кеңес психологтары зерттеулерінде классикалық-мықты жүйені педагогикадағы авторитарлық стильдің үстемдігі жағдайында бұл идеяларды әрбір оқушыға қатысты іске асыру мүлдем мүмкін емес деген тұжырымдар айқын көрсетілген. Ақпараттық технологиялардың қазіргі заманғы қоғамы XIX – XX ғасырдың соңы мен ортасының индустриялық қоғамынан айырмашылығы адамдар белсенді әрекет етуге, шешім қабылдауға, өзгермелі өмір жағдайларына икемді бейімделуге қабілеттіліктері басым болып тұр. Сондықтан да білім беруді дамытудың басты стратегиялық бағыты жеке тұлғаға бағытталған оқыту проблемасын шешу болып табылады [13-14].

Білімгердің іс-әрекетінің нақты нәтижесі бойынша бағалаған кезде (мектеп бағасы, емтихан және т.б.), ол тұрақты стресстік күйде болады. Ол мынадай қорқынышты сезінеді - "Химиядан үлгермей қаламын ба?". Себебі химия пәні - математикадан және физикадан базалық білімдерді талап ететіндіктен көпшілік студенттер бағдарламаны игеруге қиналады. Барлық оқушылар өздерін психологиялық климатта сүйікті сезінулері маңызды, бірақ әртүрлі қабілеттерінің арқасында білім деңгейлері әр түрлі. Студенттермен, әсіресе өзіне сенімсіз, өзін-өзі бағалауы төмендерімен мұғалім әрбір оқушы үшін "тиімді жағдайды" құруға ұмтылуы тиіс, оның арқасында бала өз күштеріне, қабілетіне, әлеуетті мүмкіндіктеріне сенуі мүмкін. Өкінішке орай, олармен жұмыс кезінде көптеген педагогтар олардың жас ерекшеліктерін ескермейді, бұл да педагогикалық еңбектің тиімділігіне және бала тұлғасының даму қарқынына әсер етеді. Қандай мұғалім оның шәкірттері тек жақсы және қте жақсы баға алуды армандамайды? Өкінішке орай, бұл арман әрдайым орындала бермейді, әр баланың жеке зияткерлік қабілеттері, оқытудың уәждемесінің әртүрлі деңгейі, білім беру бағдарламаларының мазмұны да, әсіресе негізгі мектепте тез күрделене түсетіні, барлық оқу пәндері бойынша талаптардың дағдыларының деңгейі сыныптан сыныпқа дейін артады. Бұл мәселені тиімді шешуге тұлғалық-бағдарлы оқыту технологиясы мүмкіндік береді. Сондықтан соңғы кездерде жеке тұлғаға бағытталған технология бойынша жұмыс істеу және оны химия сабақтарында және сабақтан тыс қызметте кеңінен қолданыс табуда. Өйткені бұл технология білім алушылардың мүмкіндіктері мен қабілеттерін жан-жақты есепке алуды қамтамасыз етеді және олардың жеке қабілеттерін дамыту үшін қажетті жағдайлар жасайды [15].

Жоғарыда айтылғандай, тұлғалық-бағдарлы оқыту көп жағдайда білім беру процесіне қатысушылардың жеке ерекшеліктеріне байланысты. Мұндай әдіспен білім беру технологиясы (аймақтық, ұлттық жағдайларға және т. б. байланысты) дидактикалық материалдың рөлі айтарлықтай артып айырмашылықтары айқындалады:

- тұлғаның дамуының бастапқы психологиялық-педагогикалық диагностикасын жүргізуге және сынып сипаттамасын құруға мүмкіндік беретін әдістемелер жиынтығы;

- сабақта оқылып жатқан тақырыпқа байланысты оқушының субъектілік тәжірибесін анықтауға мүмкіндік беретін материал; білімгердің тұлғалық ерекшелігі; кейінгі түзетуден кейінгі сабақтағы баланың психикалық жағдайы; оқушы қалайтын оқу жұмысының тәсілдері;

- сабақ барысында мотивацияның жоғары деңгейін қолдауға мүмкіндік беретін материал; әрбір оқушының сенсорлық арналарының дамуын ескере отырып, жаңа материалды беруді жүргізу; жұмыстың түрі мен нысанын және оның күрделілік деңгейін таңдауды ұсына отырып, зерделенген материалды бекіту бойынша жеке жұмысты қамтамасыз ету; балаларға бірлескен жұмыс дағдыларын үйрету; сабақта ойын түрінде іс-әрекетті пайдалану; өзін-өзі дамытуды, өзін-өзі білуді, өзін-өзі түсінуді ынталандыру;

- оқушының дайындық деңгейіне қарамастан сабаққа белсенді қатысуға мүмкіндік беретін материал; сыныптастардың оқу жұмысының тәсілдерін және өзінің жеке жұмыс тәсілдерін анықтауға және бағалауға үйрету; өзінің эмоционалдық жағдайын бағалауға және түзетуге үйрету;

- мұғалімге оқушыларды тапсырмаларды орындаудың әртүрлі тәсілдерін қолдануға ынталандыруға мүмкіндік беретін материал; тапсырманы көп нұсқалы орындау мүмкіндігін жарқын мысалдармен бейнелеуге; оқушының оқу қызметін уақытылы бағалауға және оны түзетуге мүмкіндік беретін материал [16].

Психологтар мен педагогтардың зерттеулері бойынша жеке тұлғаға бағытталған әдістің тиімділігін тексеру көптеген параметрлер бойынша тұлғаның дамуын ұзақ уақыт (8 жыл ішінде) психологиялық-педагогикалық зерттеу жолымен жүзеге асырылады. Келтірілген мәліметтер бойынша сабақтарды құру психикалық процестердің дамуын белсендіреді (дәстүрлі оқыту жүйесімен салыстырғанда 10-15%-ға); орфографиялық және есептеу дағдыларының қалыптасу деңгейін 8-26% - ға арттырады; сыныпта психикалық ахуалды 15-29% - ға жақсартыды және оқыту уәждемесін едәуір арттырады [17].

Жеке тұлғаға бағытталған технологиялар:

Барлық білім беру жүйесінің орталығына білім алушының жеке тұлғасына қарама-қайшы болмауды қамтамасыз етуді, оның дамуына, оның табиғи әлеуетін іске асыруды жоғары қояды.

Гуманистік және психотерапиялық бағыттылығымен сипатталады және оқушының шығармашылық дамуы, оның оң "Мен" концепциясын қалыптастыру басты мақсаты.

Жеке тұлғаға бағытталған технологиялар келесі ерекшеліктерге ие:

Мұғалімнің оқушыларды өз бетінше білімін көрсету мүмкіндіктерін ойлауы. Оларға сұрақтар қоюға, өзіндік идеялар мен гипотезаларды айтуға мүмкіндік беру.

Ой, пікір, баға алмасуды ұйымдастыру. Оқушыларды жолдастардың жауаптарын толықтыруға және талдауға ынталандыру.

Әрбір білім алушы үшін тиімді жағдайын жасауға ұмтылу. Сабаққа дайындалу кезінде оқушыларды баламалы ақпаратты іздеуге шақыру.

Оқушылардың шаршатпайтын жұмыс түрлері, тапсырмалар түрлері ойластырылуы қажет.

Жеке тұлғаға бағытталған педагогика "неге?" және "қалай?" бүгін үйрету мәселелерін шешудегі жаңа қағидатты тәсілдер мен үрдістерді ашады.

Оқыту мазмұны өзін-өзі тәрбиелейтін мақсатты көздеу емес, тұлғаны дамыту құралы ретінде қарастырылады

Оқыту, ең алдымен, жалпыланған білімдер, дағдылар мен ойлау тәсілдері арқылы жүргізіледі; түрлі пәндерді біріктіру, ұштастыру жүзеге асырылады;

Оқу-жаттығудың оң стимуляциясы белсенді қолданылады [18].

Жеке тұлғаға бағытталған сабақта білім мазмұндалып қана қоймай, сонымен қатар оқушылардың жеке ерекшеліктері ашылғанда қалыптасқанда және іске асырылғанда оқу жағдайы құрылады. Бұл сабақта оқушылардың жұмысқа деген эмоционалды оң көңіл-күйіне үстем болады. Мұғалім жай ғана шығармашылық атмосфераны қалыптастырып қана қоймай, әр оқушының өзіндік ерекшелігі мен бірегейлігін мойындайды.

1.3 Жаңартылған технологияларды қолдану аясының теориялық позициялары.

Негізгі құзыреттіліктер-білім берудің жалпы (метапәндік) мазмұнына жатады. А. В. Хуторский ұсынған үш деңгейлі иерархияда негізгі құзыреттер бірінші орында тұр. Бұдан әрі жалпы пәндік құзыреттер (Оқу пәндері мен білім беру салаларының белгілі бір шеңберіне жатады) және пәндік (оқу пәндері шеңберінде нақты сипаттамасы мен қалыптастыру мүмкіндігі бар алдыңғы екі деңгейлерге қатысты жеке). Негізгі құзыреттілікті қалыптастыру үшін білім алушылар уақыттың көп бөлігін өз бетінше жұмыс істейтін, жоспарлауды, ұйымдастыруды, өзін-өзі бақылауды және өз іс-әрекеттері мен жалпы қызметін бағалауды Үйренетін оқыту технологиясын таңдау қажет.

Қазіргі заманғы оқыту әдістерінің ішінде интерактивті әдіс негізгі құзыреттіліктерді қалыптастыруға ықпалы зор [19].

"Интерактив" сөзі "interact" (ағылш.), мұнда "inter" - өзара, "act" — әрекет ету. "Интерактивтілік" өзара әрекеттесу немесе диалог режимінде болу мүмкіндігін білдіреді. Демек, интерактивті оқыту — бұл, ең алдымен, диалогтық оқыту. Диалог дәстүрлі оқыту әдістерінде қолданылады, бірақ тек "мұғалім — оқушы" немесе "мұғалім — оқушылар тобы (аудитория)" желілерінде ғана. Интерактивті оқыту кезінде диалог "оқушы — оқушы" (жұпта жұмыс істеу), "оқушы — оқушылар тобы" (топтарда жұмыс істеу), "оқушы - аудитория" немесе "оқушылар тобы — аудитория" (топтарда жұмыс істеу), "оқушы — компьютер" және т. б. желілерде құрылады.

Интербелсенді оқыту-бұл танымдық іс-әрекетті ұйымдастырудың арнайы түрі, яғни оқу үдерісі барлық оқушылар таным процесіне тартылған, олар не біледі және ойлайды деп түсіну және рефлекстеу мүмкіндігі бар. Оқушылардың оқу материалын тану, игеру барысындағы бірлескен қызметі кезінде әркім өзінің жеке үлесін қосады, білім, идеялар, қызмет тәсілдерімен алмасу жүретінін білдіреді. Бұл кезде өзара қолдау жағдайында болады, бұл оқушыларға жаңа білім алуға ғана емес, сонымен қатар өзінің коммуникативтік біліктерін дамытуға мүмкіндік береді: басқалардың пікірін тыңдай білу, түрлі көзқарастарды өлшеу және бағалау, пікірталасқа қатысу, бірлескен шешім шығару. Интерактивті жұмыс түрлерінің тәрбиелік мүмкіндіктері де маңызды. Олар білім алушылар арасында эмоционалдық қарым-қатынас орнатуға ықпал етеді, командада жұмыс істеуге үйретеді, оқушылардың жүйке жүктемесін азайтады, қорғаныс, өзара түсіністік және өз табыстылық сезімін сезінуге көмектеседі.

Интерактивті оқытудағы дәстүрлі оқытумен салыстырғанда педагог пен оқушылардың өзара іс-қимылы өзгереді: педагогтың белсенділігі бәсеңдеп оқушылардың белсенділігі артады, ал педагогтың міндеті білім алуға жағдай жасау болып табылады [20].

Интерактивті «күту» әдісі.

Әдіс сабақтың басында, оқушылармен бірге сабақтың дидактикалық мақсаттары анықталғанда қолданылады. Тақтаға "күту" деген жазу жазылады. Білім алушыларға берілген тақырып бойынша өздерінің не күтетіні туралы айту ұсынылады. Бұл кезеңде мұғалім - оқушылар режиміндегі бірлескен жұмысты бақылауға болады. Оқушылар қандай жолмен және не үшін білгісі келетіні туралы өз ұсыныстарын айтады. Білім алушылар сабақтан не күтетіні тақтаға жазылып және одан кейін оларға сабақтың нақты дидактикалық мақсаттарын, оқушылардың пікірі, олардың ниеті де мақсаттарды белгілеу кезінде ескерілгендігін айта отырып, мәлімделеді. "Күтетін" сұрақтарды талдай отырып мұғалім:

- сабақ тақырыбы бойынша білім алушыларды қандай сұрақтар қызықтыратынын білу;
- тақырып бойынша білімгердің алғашқы түсінігін анықтау;
- білім беруде қандай қиындықтарды күтуге болатынын білу үшін оқушылардың қабілеттері туралы ақпарат алу;
- білім алушыларға өз мотивациясын түсінуге көмектесу;
- өзін жеке тұлға ретінде сезіну, оның қалауы ескеріледі;
- қол жеткізілген нәтижелерді " күтумен салыстыру";
- нәтижеге жауапкершілікті білім алушылар да сезінеді

Білімгерлер сабақта осы элементті қолданған кезде не біледі және ойлайды деген жөнінде рефлекс жасалынады.

Жұппен, топтарда бірлесіп жұмыс жасау жақсы нәтижелер береді, себебі оқушы "әлсіз" досының қолдауын сезінеді. Бұл жұмысты бірге орындағанда барлық балалар өз серіктерімен пікірлесуге, идеялармен алмасуға, содан кейін ғана оларды бүкіл сыныпқа жариялауға мүмкіндігі бар. Сонымен қатар, барлығы жұмысқа тартылған. Мұндай жұмыстың мысалдары мәтінді талқылау, серіктеске сұхбат алу, әріптестің жазбаша жұмысын талдау, сыныптағы сұрақтарды әзірлеу немесе мұғалімнің және т. б. сұрақтарына жауап беру[20-21].

Карусель әдісі.

Білімнің көлемі мен тереңдігін тексеру үшін оқушылардың проблеманы немесе мәселені талқылауға белсенді қатысуына карусель әдісі өте тиімді болып табылады. Бұл іс-шараны өткізу технологиясы бойынша білімгерлерді екі шеңберге (ішкі және сыртқы) орналастыру арқылы осы топтар өкілдерінің арасында мәселелер талқыланады. Ішкі сақина-қозғалмайтын оқушылар, ал ішкі - оқушылар әр 30 секунд сайын өзгереді. Оқушылар алдын ала кішкентай қағаздарға жазылған сұрақтарды дайындайды (артқы жағында аты көрсетіледі). Жұмыс кезінде оқушылар бір-біріне сұрақтар қояды және дұрыс жауап берген жағдайда оқушы автордан

карточка алады. Қорытынды шығару кезінде тапқан карточкаларды есептеу жүргізіледі және шағын ойынның жеңімпазы анықталады.

Қиын мәселелерді ұжымдық шешу қажет болған кезде шағын топтарда жұмыс істелінеді. Мұндай жұмысты тиімді ұйымдастыру үшін бірнеше жағдай бар. Ең алдымен, оқушылар тапсырманы орындау үшін білім мен іскерлікті меңгеруі тиіс. Оқушыларды үш-бес адамнан тұратын топтарға біріктіру керек. Топтың барлық мүшелері бір-бірін жақсы көруі керек. Әр топта оқушы белгілі бір рөл атқарады, оны мұғалім таңдайды (спикер, хатшы, делдал, баяндамашы). Әрбір топ бір нақты тапсырма және оны орындау жөніндегі нақты нұсқаулықтар алуы тиіс. Оқушылар арасында осы жұмыс әдісін бекіту үшін топтық күш-жігерге марапат міндетті болып табылады. Міне, шағын топтарда кейбір нақты жұмыс әдістемелерінің мысалдары. "Шешім ағашы" - сынып оқушылар саны бірдей топтарға бөлінеді. Әр топ мәселені талқылайды және өзінің "ағашында" (ватман парағы) жазба жасайды, содан кейін топтар орындармен өзгереді және көрші ағаштарда өз идеяларын жазып қояды.

"Ақпаратты іздеу" - егер құрғақ материалды жандандыру қажет болса, осы әдіс қолданылады. Оның мәні-сұрақтарға кейінгі жауаптармен толықтыратын ақпаратты командалық іздеу болып табылады. Топтар үшін жауаптарды оқулықтан, тарату материалынан табуға болатын сұрақтар әзірленеді. Мұғалім ақпаратты талдау және сұрақтарға жауап табу қажет уақытты анықтайды [21-22].

2 Әдістемелік бөлім

2.1 Түркістан гуманитарлық-техникалық колледж студенттерін оқытуда жеке тұлғаға бағытталған тәсілді қолдану бойынша тәжірибелік-эксперименттік жұмыс.

Тәжірибені қалыптастыру шарттары

Тәжірибе-эксперименталды жұмыстың негізі Түркістан гуманитарлық-техникалық колледж болды. Тәжірибелік-эксперименттік бағдарламаны жүзеге асыруға Жанпейісова Сара қатысты. 2006 жылдан бастап колледж мұғалімдерінің әдістемелік бөлім жетекшісі.

Педагогтың ұстанымы

Колледж студенттерін оқыту мен тәрбиелеудің негізіне оқушылардың жеке ерекшеліктерін есепке алу ғана емес, оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың өзге де қағидатты стратегиясын көздейтін жеке-бағдарлы тәсіл алынды. Оның мәні – тұлғаны дамытудың тұлғааралық механизмдерін "іске қосу" үшін жағдай жасауда: рефлексия (даму, озбырлық), стереотиптеу (рөлдік ұстаным, құндылық бағдарлары) және дербестендіру (мотивация, "мен-концепция"). Бұл әдіс мұғалімнен өзінің педагогикалық ұстанымдарын қайта қарауды талап етті. Басты идеяларды іске асыру үшін педагог өз алдына келесі міндеттер қойды:

- психологиялық-педагогикалық әдебиет арқылы мәселенің қазіргі жай-күйіне теориялық талдау жүргізу;
- оқушылардың жеке ерекшеліктерін диагностикалауға арналған констатациялық эксперимент ұйымдастыру;
- оқыту процесінің тиімділігіне жеке-бағытталған тәсілдің әсер етуінің эксперименталды моделін апробациялау.

Білім беру үрдісі колледж бағдарламасы негізінде құрылды.

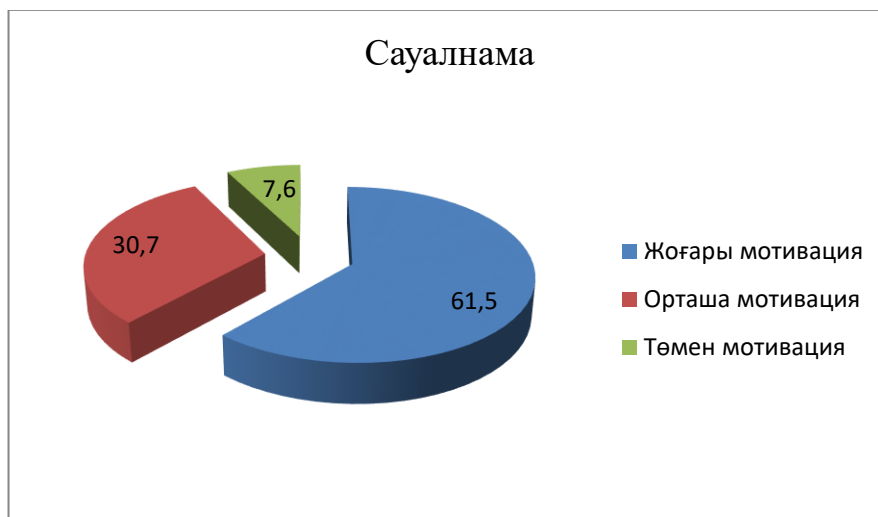
Білімгерлердің тұлғалық ерекшеліктерін диагностикалау (тәжірибелік-эксперименталды жұмыстың айқындаушы кезеңі)

Жеке тұлғаға бағытталған тәсілді енгізу бойынша тәжірибелік жұмыс басталған кезде (2018 ж. қыркүйек) топта 23 студент білім алды. Оның ішінде 12 қыз және 11 ұл бала. Барлық балалардың дені сау.

Колледж психологының көмегімен сыныпта келесі критерийлер бойынша психологиялық-педагогикалық диагностика жүргізілді:

- баланың танымдық саласы (қабылдау, есте сақтау, назар аудару, ойлау);
- оқушылардың мотивациялық саласы;
- эмоционалды-ерік саласы (үрей, белсенділік, қанағаттанушылық деңгейі);
- жеке тұлға саласы (өзін-өзі бағалау, коммуникация деңгейі, құндылық бағдарлары);

Студенттерге жүргізілген сауалнаманың нәтижесінде балалардың көпшілігі (61%) колледжда білім алудың мотивациясының жоғары деңгейі бар екені анықталып, бұл төменде келтірілген диаграммада көрінеді. Оқу іс-әрекетінде басты қағидалар өзін-өзі жетілдіру және ынтаны арттыру себептері болып табылады. Зерттеу кезінде студенттер математика мен дене шынықтыруды өздері үшін маңызды оқу пәндері деп санайды. (сурет 1)

Сурет 1. Бақылау тобында жүргізілген сауалнама нәтижесі.

Танымдық саланың психологиялық диагностикасы оқушылардың ақыл-ой дамуының фондық деңгейін анықтауға, зейін және есте сақтау сияқты танымдық процестердің даму деңгейін анықтауға мүмкіндік берді.

"Ландольт сақиналары бар корректурлық сынама" диагностикасын пайдалана отырып, тек төрт оқушыда (30%) зейіннің өнімділігі мен тұрақтылығы жоғары, балалардың көпшілігінде зейіннің өнімділігі мен оның тұрақтылығы орташа немесе төмен екендігі анықталды [22-23].

Білім алушылардың жеке-типологиялық ерекшеліктерін, сондай-ақ, логикалық және механикалық жады көлемін зерттеуге арналған А. Р. Лурия пиктограммасы әдістемесін пайдалана отырып, келесілерді анықтауға мүмкіндік алды: оқушылардың негізгі массасы есте сақтауға ұсынылған материалды толық емес және елеулі бұрмалаулары бар күйде сақтайды [23]. Бұл зерттеу кезінде көптеген балалардың жады өнімділігі орташа екенін білдіреді. Механикалық жады көлемі логикалық есте сақтау көлемінен көп асып түседі. Әрбір баланың ақыл-ой дамуының деңгейі мен жетістігін бағалау Э. Ф. Замбицянвич әдістемесінің көмегімен анықталды [24]. Жиынтық балды есептеу негізінде ең жоғары - төртінші деңгейде екі оқушы екені анықталды. Үшінші деңгейде табысты бағалауда (79,9-65%) он алты оқушы, екінші деңгейде – үш оқушы және бірінші деңгейде-ең төмен екі оқушы. Сонымен қатар мұғалім оқушылардың танымдық белсенділігінің даму деңгейін анықтады.

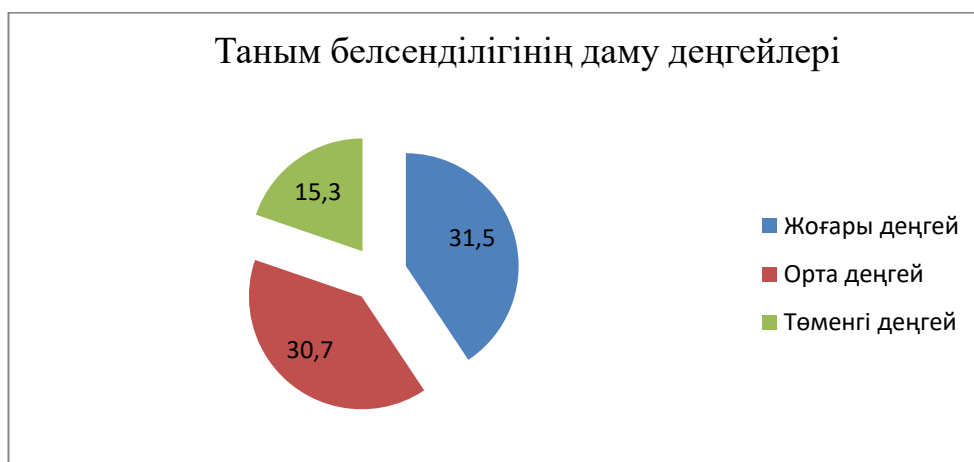
Бірінші (репродуктивті) – төмен деңгей, сабаққа жүйелі емес, сапасыз дайындалған білім алушылар енгізілді. Оқушылар білімді түсіну, есте сақтау,

жаңғырту, оларды оқытушы берген үлгі бойынша қолдану тәсілдерін меңгеру талпынысымен ерекшеленді. Балаларда білімді тереңдетуге танымдық қызығушылықтың жоқтығы, ерік-жігердің тұрақсыздығы, мақсат қою және өз қызметін рефлексия жасай алмауы байқалды.

Екінші (өнімді) – орта деңгей сабаққа жүйелі және сапалы түрде дайындалған білім алушылар жатқызылды. Балалар оқылатын құбылыстың мағынасын түсінуге, оның мәніне енуге, құбылыстар мен заттар арасындағы байланысты орнатуға, жаңа жағдайларда білімді қолдануға тырысты. Осы белсенділік деңгейінде оқушылар өздерін қызықтырған сұраққа өз бетінше жауап іздеуге ауық-ауық талпынды. Олар басталған істі аяғына дейін жеткізуге ұмтылыста күш-жігердің салыстырмалы тұрақтылығы байқалып, оқытушымен бірге мақсат қою мен рефлексия басым болды.

Үшінші (шығармашылық) - жоғары деңгей сабаққа әрдайым сапалы дайындалған оқушылар болды. Бұл деңгей оқылатын құбылыстарды теориялық ұғынуға, оқу іс-әрекеті нәтижесінде туындайтын мәселелерді өз бетімен шешуге тұрақты қызығушылықпен сипатталады. Бұл-баланың құбылыстардың мәніне терең енуімен және олардың өзара байланысымен, білімді жаңа жағдайларға көшіруді жүзеге асыруға ұмтылуымен ерекшеленетін шығармашылық белсенділік деңгейі. Белсенділіктің бұл деңгейі білім алушының ерік-жігерінің көрінуімен, тұрақты танымдық қызығушылығымен, өз бетінше мақсат қоя және өз қызметін рефлексия жасай білуімен сипатталады. Танымдық белсенділіктің даму деңгейін зерттеу бойынша жүргізілген жұмыстың нәтижелері келесі 2- диаграммада келтірілген.

Баланың танымдық және мотивациялық саласын зерттеуден басқа педагог оқушылардың қызығушылығы мен қызығушылықтарын, құрдастарымен, туған және ересек адамдармен өзара қарым-қатынасын, мінез-құлқының ерекшеліктерін, баланың эмоционалдық жағдайын зерделеуі қажет болды. "Интерьердегі менің портретім", " Менің арманымдағы "Мен", "Менің жүрегімде емес " және т.б. әдістемелер қолданылды (сурет 2).

Сурет 2. Бақылау тобының танымдық белсенділігінің даму деңгейі.

Психологиялық-педагогикалық диагностика нәтижесінде мұғалім алған мәліметтер нақты оқушының қазіргі кездегі мүмкіндіктерін бағалауға ғана емес, сонымен қатар әр оқушының және барлық сынып ұжымының тұлғалық өсу деңгейін болжауға мүмкіндік берді.

Жыл сайын диагностиканың нәтижелерін жүйелі түрде қадағалау мұғалімге оқушының жеке сипаттамаларының өзгеру динамикасын көруге мүмкіндік береді, жоспарланған нәтижелерге жетістіктердің сәйкестігін талдайды, жас дамуының заңдылықтарын түсінуге әкеледі, жүргізілетін түзету іс-шараларының табыстылығын бағалауға көмектеседі.

3 Іс-тәжірбиелі зерттерлеу нәтижелер

3.1 Оқыту процесінің тиімділігіне тұлғалық-бағдарлы тәсілдің әсер етуінің эксперименталды моделін апробациялау (қалыптастырушы кезең).

Зерттеу жұмысында келесі негізгі технологияларын белсенді қолданылды:

- * деңгейлеп саралау
- * АКТ қолдану
- * ойын
- * жобалық қызмет

Деңгейлік дифференциалдау технологиясы:

Оқытудағы дифференциалдау оқушылардың алдында оқу деңгейін, сонымен бірге химия пәнінен теориялық және тәжірибелік дайындық деңгейін таңдау мүмкіндігін ашады. Саралап оқытудың барлық тәсілдері химияны оқытудың мақсатының бірыңғай және қазіргі мектептің жалпы мақсаттарын айқындайды. Химияны зерттеу оқушылардың бойында әлемнің ғылыми суретін қалыптастыруға, олардың зияткерлік дамуына, адамгершілікті тәрбиелеуге, гуманистік қарым-қатынасқа, еңбекке дайындыққа ықпал етуі тиіс.

Дифференциалдау жағдайында жеке химия курсының міндеттері ортақ және әртүрлі болуы мүмкін. Химия ғылымның мәні мен танымдық бағытын ескере отырып, жалпы міндеттерді сипаттауға болады.

Химияның барлық оқу курстары үшін оқушыларды дамыту міндеті ортақ болып табылады. Пән қандай теориялық толымдылықпен зерттелсе де, оқушылардың өз бетінше ізденушілік қызметінің өсуі, шығармашылық әрекеттен шығармашылыққа апаратын тапсырмаларды орындау сабақ құрудың қиын қағидаттарына айналуы тиіс. Оқушылардың жеке бейімділігі мен мүмкіндіктерін дамытуға белгілеумен қатар ұжымдық оқу іс-әрекеті және оқушыларға өзара көмек көрсету ұйымының түрлерін кеңінен бағыттау қажет. Оқыту - бұл оқу материалының белгілі бір мазмұнын игеру және танымдық іс-әрекет тәсілдерін меңгеру мақсатында мұғалімнің оқушылармен өзара іс-қимыл жасау үрдісі екені белгілі. Басқару барысында мұғалім оқушылардың жұмысын қалай бағыттауға, түзетуге, уақытылы көмекке келу жолдарын іздейді. Ол тек оқу материалын меңгеріп қана қоймай, білік пен дағды қалыптастырады, сонымен қатар оқушыларды дамытады, тәрбиелейді.

Сонымен қатар, қысқа уақыт ішінде үлкен көлемді зерделеуге қол жеткізе отырып, барлық оқушылардың ұтымды жұмысын ұйымдастыру аса маңызды.

Оқушылардың оқу қызметін тиімді басқаруға олардың оқу мүмкіндіктерін зерделеуге ықпал етеді. Мұғалім олардың оқу жұмысын ұйымдастыруда сараланған тәсілді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Оқушылар өз қабілеттері мен жұмысқа деген қарым-қатынасымен ерекшеленеді.

Сондықтан зерттелетін материалды олар біркелкі қабылдайды. Зерттеу кезеңінде сабақтарында барлық сынып оқушыларына арналған жеке дербес жұмыстар қолданылды, бірақ олардың әр түрлі деңгейі ескерілді. Әр түрлі деңгейдегі тапсырмаларды ұсынамын. Бұл тапсырмалардың барлығы бір оқу материалын білуді қарастырады, бірақ әр түрлі ақыл-ой әрекеттерін орындау үшін талап етілетінімен ерекшеленеді. Жеңілдетілген тапсырмада ақпараттық материалдары көбірек болады. 2 нұсқада аз ақпарат бар: білім алушылар тапсырманы орындау жолын дұрыс таңдау керек. Қиындатылған материалдар тапсырмаларында оқушыларға ең аз ақпарат береді және оны шешуге қандай жолмен баратынын мүлдем көрсетпейді.

Сондай-ақ сабақта топтық ойын формаларды қолдана отырып, дифференциалды түрді басшыға алынды. Жұмысты ұйымдастырудың бұл түрі барлық оқушылардың оқу қызметіне қызығушылығын, өнімділік деңгейін арттыруға ықпал етеді. Ойын әдісін қолдану арқылы білім беру әрбір топтың оқу мүмкіндіктеріне сәйкес тапсырмаларды орындау бойынша жұмыс істейді.

Деңгейлеп оқытуды сабақтың барлық кезеңдерінде қолданылды: білімді тексеру және бекіту, кітаппен жұмыс істеу, тәжірибелік жұмыстарды жүргізу, міндеттерді шешу кезінде. Дифференциалды тәсілді жүзеге асыра отырып, мұғалім оның жағымсыз көріністерін бейтараптандыру үшін барлық мүмкіндіктерді жасауы тиіс. Тұлғалық-бағдарлы оқытуды анықтауда оның субъектілерінің ерекшеліктерін есепке алу қажеттілігі атап өтілетіндіктен, педагог үшін балаларды саралаудың өзекті мәселесі болып отыр.

Зерттеулер нәтижесі бойынша дифференциация келесі себептер бойынша қажет:

- оқушылардың бастапқы мүмкіндіктері әр түрлі;
- белгілі жас ерекшелігіне байланысты әртүрлі қабілеттер;
- дамудың жеке траекториясын қамтамасыз етуші факторлар.

Дәстүрлі түрде дифференциацияның негізінде "көп-аз" принципі бойынша көзқарас жатыр, бұл ретте оқушыға ұсынылған материалдың көлемі ғана артты – "күшті" тапсырма көп, ал "әлсіз" тапсырмадан аз алды. Дифференциация мәселесін шешу мәселенің өзіне алып келмеді себебі, қабілетті балалардың өз дамуында тұрақталып, ал артта қалғандар оқу міндеттерін шешу кезінде туындаған қиындықтарды еңсере алмауына әкелді. Оқушылардың жеке тұлға болып дамуына, оның өзін-өзі анықтауына және өзін-өзі жүзеге асыруына педагогикалық жағдай жасауға Бутенко Э. өз сабақтарында әзірлеген және қолданған деңгейлік дифференциация технологиясы көмектесті.

Дифференциацияның жалпы тәсілдері:

1. Оқу тапсырмаларының мазмұнын саралау:

- шығармашылық деңгейі бойынша;
- қиындық деңгейі бойынша;

- көлемі бойынша;

2. Сабақта балалардың іс-әрекетін ұйымдастырудың түрлі тәсілдерін қолдану, бұл ретте тапсырмалардың мазмұны бірыңғай болып табылады, ал жұмыс сараланады:

- оқушылардың дербестік дәрежесі бойынша;
- оқушыларға көмек көрсету дәрежесі мен сипаты бойынша;
- оқу іс-әрекетінің сипаты бойынша.

Сараланған жұмыс әртүрлі ұйымдастырылды. Көбінесе, Э. Ф. Замбицявич әдістемесі бойынша және оқу деңгейі төмен анықталған табыстылық деңгейі төмен оқушылар бірінші деңгейдегі тапсырмаларды орындады. Олар сабақта танысқан қарастырылған үлгіге сүйенетін тапсырмалар мен іскерліктер құрамына кіретін жеке операцияларды пысықтады. Орта және жоғары деңгейдегі білімгерлерге – шығармашылық (қиындатылған) тапсырмалар берілді.

Әр түрлі деңгейлі бақылау тапсырмалары тәжірибеленді, сол арқылы оқушының білімін, іскерлігін және дағдыларын бағалауға қойылатын талаптар арттырылды. Материал көлемі бірдей болғанда оны меңгеруге қойылатын талаптардың әртүрлі деңгейі белгіленді. Оқушылардың материалды меңгеру деңгейін ерікті түрде таңдау танымдық қажеттілікті, өзін-өзі бағалау, өз қызметін жоспарлау және реттеу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік берілді. Жұмыстарды бағалауда басты, жеке критерийді, яғни тапсырманы орындау үшін балаға берілетін күш-жігер деңгейін, сондай-ақ таңдаған тапсырмалардың күрделілігін санады. Бақылау жұмысы тақырыбы "Алкандардың химиялық қасиеті» болды.

Білім алушылардың субъектілік функцияларын кеңейту, тұлғалық-бағдарлы тәсілдің міндетті шарттарының бірі ретінде, сабақта мақсатты болжаудың өзге тәсілі көзделді.

Жүргізген сауалнама бойынша мектеп педагогтарының шамамен 20%-ы сабақтардағы мақсатты белгілеу міндетті емес деп есептейді немесе оның жалпы тұжырымдарымен шектеледі ("білу", "танысу" және т.б.). Бұл дұрыс емес, ең алдымен, оқушылардың сабақ соңында оқу-жаттығу қорытындыларын рефлексия тұрғысынан қорытындылау бұл жеке-бағытталған тәсілдің ажырамас бөлігі болып табылады. Педагог мақсатқа жету үшін келесі тәсілдерді қолданды. Әрбір сабақта мұғалім оқу-проблемалы жағдайды жасауға тырысты, ол оқушыларды бағдарламаның алдағы тақырыбын зерттеу тұрғысынан енгізуге мүмкіндік береді. Әр түрлі тәсілдер қолданылды:

- оқушылардың алдында осы тақырыпты зерделеу негізінде ғана шешу мүмкін болатын міндеттер қою;

- бағдарлама тақырыбының теориялық және практикалық маңыздылығы туралы әңгіме;

- ғылым тарихындағы мәселенің қалай шешілгені туралы әңгіме. Оқу-проблемалық жағдайды қандай да бір практикалық жұмыстан бастау, содан кейін проблемалық мәселе қою өте тиімді. Мұндай жағдай ойлаудың

қарқындылығын арттырып логикаға түрткі болады. Ал негізгі оқу міндетін тұжырымдау әдетте мұғалім балалармен бірлесе отырып, проблемалық жағдайды талқылаудың қорытындысы ретінде жүргізілді. Бірлескен мақсат қою үлкен тақырыпты немесе бөлімді оқып-үйренудің басында ғана емес, әрбір сабақ пен сабақтың әр кезеңінде де орын алғанын атап өту қажет.

Мақсат қоюдың бірнеше жолы:

- мұғалім пәнді оқыту үшін сабақтың мақсаты мен тақырыбының маңыздылығы туралы топтық сұхбат (балалардан сұрау) ұйымдастырады.;
- мұғалім оқушылардың сабақ тақырыбы туралы не білетіндігі және не білмейтіндігі туралы топтық сұхбат ұйымдастырады.

Мақсатқа бағыттаудың бұл тәсілдері балаға жаңа білім алу себептерін ашуға мүмкіндік береді. Бұл құндылықты анықтау мен төзімділікті қалыптастыру үшін міндетті шарт. Бұл мақсатқа жету үшін мұғалім балаға білім беру мазмұнына өз көзқарасын білдіруге мүмкіндік берді. Мақсат қою сатысымен мұғалімнің оң уәждемені қалыптастыру бойынша жүргізген жұмысына тығыз байланысты. Педагог мотивация іс-әрекеттің мақсаты мен оған қол жеткізу құралдарын сәйкестікке келтіретінін жақсы түсініп, тұлғаның тұтас мінез-құлық актісінде іс-әрекеттердің орындылығы мен мағыналылығын негіздейді. Мотивтің күші орындалуы және қызметтің маңыздылығы дәрежесімен анықталады, ол балалар орындайтын оқу қызметінің қарқындылығына байланысты. Білім алушыларда танымдық мотивациясы қаншалық күштірек болса, соғұрлым күрделі міндеттерді шешуге қабілетті.

Оң мотивация қалыптастыру үшін сабақта келесі сұрақтар талқыланды: осы тақырыпты не үшін зерделеу қажет, бұл сізге оны зерделеу не береді, осы тақырыпты не үшін білу қажет және т. б. Мұғалім оң мотивация үшін оқу материалының мазмұнының маңызы зор екенін жақсы түсіндіреді. Ол өте қолжетімді болуы керек, білімгерлердің білімдерін негізге алып, оларға және студенттердің өмірлік тәжірибесіне сүйенуі керек, бірақ, сонымен қатар материал өте қиын және күрделі болуы керек. Сабақты дайындау кезінде педагог өз оқушыларының қажеттілігінің сипатын ескеріп, балалардың қажеттіліктерін қанағаттандыру және одан әрі оқу іс-әрекеті үшін қажетті жаңа қажеттіліктердің пайда болуы мен дамуына ықпал ету үшін сабақтың мазмұнын ойластырды.

Жеке тұлғаға бағытталған оқыту моделінің шарты ретінде субъект-субъектілік қарым-қатынастарды орнату мұғалімнің оқытуды ұйымдастырудың әртүрлі формаларының қалыптасуындағы эксперимент барысында іріктеуіне және апробациялауына алып келді. Егер оқытуды ұйымдастырудың әдеттегі нысаны білім алушының позициясын өзгертуде шектеулі мүмкіндіктерге ие болса, ол әрдайым білім алушы позициясында болса, онда дәстүрлі емес формалар рөлдердің әртүрлілігін болжайды. Сабақта мұғалім ерекше орын алды. Ойын және жарыс түріндегі және басқа да заманауи технологияларды қолдану жеке тұлғаға бағытталған көзқарасты ұйымдастыру үшін ең қолайлы және әрбір оқушыға белсенді ұстанымды

алуға, жеке білімін, зияткерлік және құзіреттілік қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік беретіні дәлелденді.

Мұғалім өз жұмысында рефлексия процесіне, өзінің "Мен" тұлғасын бағалауға, балалардың шынайы өзін-өзі бағалауын дамытуға ерекше көңіл бөлді. Эксперименттің осы кезеңінде жұмыс тәжірибесі егжей-тегжейлі қарастырылды. Әдістемелік бағыттарды, іскерлік дағдыларын бағалаудың рейтингтік жүйесін қолдана отырып, тәжірибеде сабақтарға енгізілді. Студент сабақтарда өзінің дайындық пен белсенділік деңгейін, яғни рейтингісін есептей алады. Ағылшын сөзі "rating" аударылғанда шамамен "бағалау" дегенді білдіреді. Рейтинг-бұл жіктеу тізімінде адамның жетістіктерін бағалаудың жеке сандық көрсеткіші.

Рейтингтік жүйе бойынша жұмыстың негізгі принциптері:

- баға мұғалім мен студенттің тұлға аралық қарым-қатынасының сипатына байланысты емес;
- білмеу жазаланбайды, тану процесі ынталандырылады;
- оқушыға өз қызметінің стратегиясын таңдауға ерік береді, өйткені болжалды қызмет түрлерін бағалау алдын ала анықталған.

Тұтас рейтингтік жүйе білім беру процесінің барысын үздіксіз тіркейді және келесі бақылаулары бар:

- ағымдағы-сабақ сайын бақылау;
- аралық-тоқсан соңында, тақырыпты, бөлімді зерттеу;
- қорытынды аттестаттау-жыл соңында.

Бақылау негізі-мұқият өңделген оқу материалы. Мұғалім топта немесе үйде оқыған материалды ғана бақылайды. Егер материал топта айтылса және өз бетінше бекіту үшін берілмесе, ол тексеріле алмайды.

"Бейорганикалық қосылыстардың негізгі кластары" тақырыбы бойынша педагог ағымдағы бақылауды жүзеге асырды. "Бейорганикалық қосылыстардың негізгі кластары" тақырыбы бойынша сабақ өтілді. Реакциялардың теңдеулері, олардың көмегімен мынадай айналдыруларды жүзеге асыруға болады: $\text{Ca} \rightarrow \text{CaO} \rightarrow \text{Ca(OH)}_2 \rightarrow \text{Ca(NO}_3)_2 \rightarrow \text{CaSO}_4$. Тапсырма ретпен орындалады, мұнда, кез-келген оқушы әлсіз немесе күшті болуы мүмкін. Бұл ретте тапсырманы орындау шарты дауыстап түсіндіріліп, барлық топпен бақыланады. Келесі тапсырма: "оксидтер", "негіздер", "қышқылдар" және "тұздар" тақырыптары бойынша генетикалық байланыс құру. Тапсырмаларды барлық топтармен аяқтағаннан кейін мұғалім жалпы талқылауды немесе тапсырмалар әртүрлі болса, әрбір топтың тапсырмаларын қарауды ұйымдастырады. Мұғалім материалдың игерілгеніне көз жеткізгенде, ол материалды түсіну мен меңгеруді тексеруге тапсырма береді. Бұл әртүрлі деңгейдегі тесттер болды. Тест тапсырмалары бойынша оқушылар жеке, топтан тыс жұмыс істейді. Жұмыс үшін бағалар топта жинақталады, жалпы баға жарияланады. Осылайша, әркім өз тапсырмаларын орындауға тырысып, өздерімен қалай, яғни өзінің бұрын қол жеткізген нәтижесімен жарысады. Бұл әр оқушының жаңа материалды меңгеруі үшін өте тиімді жұмыс.

Шағын топтарда жұмыс жасаудың тағы бір әдісі, оқушылар фрагменттерге бөлінген оқу материалымен жұмыс істеу үшін топтарға ұйымдастырылады. Мысалы: "Алюминий" (атом құрылысы, табиғатта кездесуі, физикалық және химиялық қасиеттері, алу және қолдану). Топтың әрбір мүшесі өз блогын оқиды. Содан кейін бір мәселені зерттейтін, бірақ әр түрлі топтарда тұратын балалар осы мәселе бойынша сарапшылар ретінде кездесіп, ақпарат алмасады. Бұл сарапшылардың кездесуі деп аталады. Содан кейін олар өз топтарына оралып, топтың басқа да мүшелерін өздері білген жаңалыққа үйретеді. Олар өз кезегінде тапсырманың өз бөлігі туралы баяндайды. Студенттер өз міндеттерін адал орындауға мүдделі, өйткені бұл қорытынды бағаға әсер етуі мүмкін. Барлық тақырып бойынша әрқайсысы бөлек және жалпы барлық топ есеп береді. Қорытынды кезеңде мұғалім топтың кез келген оқушысынан осы тақырып бойынша кез келген сұраққа жауап беруін сұрай алады.

Колледжде жаңа материалды оқу кезінде лекциялар мен семинарлық сабақтар қолданылды. Олардың мазмұны негізінде-материалды блоктармен беру. Мысалы: "спирттер және фенолдар" дәріс түрінде – 1 сағат, екінші сағат зертханалық тәжірибелерге, дәрістік материалды бекіту барысында жүргізілді. Ал үшінші сағат семинар немесе топтық жұмыс түрінде материалды бекіту және игеру. Оқушылардың ағымдағы білімін ескере отырып бірақ олардың жұмысының басты қорытындысы-тақырыптық сынақ және бақылау жұмысы жүргізілді. Бұл ретте тапсырмалар міндетті және қосымша бөліктерден тұрады. Оқушылардың нәтижелі қызметін ұйымдастыру үшін сабақтың жекелеген кезеңдерінде сараланған оқытуды жүзеге асыру қажет. Сабақтарда барлық сынып оқушыларына арналған жеке дербес жұмыстар қолданылып, бірақ оларда әр түрлі деңгейлер ескерілді. Тапсырмалар деңгейін әр бала жеке таңдайды. Әр түрлі деңгейдегі тапсырмалар ұсынылды. Бұл тапсырмалардың барлығы бір оқу материалын білуді қарастырады, бірақ әр түрлі ақыл-ой әрекеттерін орындау үшін талап етілетінімен ерекшеленеді. Саралап оқыту сабақтың барлық кезеңдерінде қолданылды: білімді тексеру және бекіту, оқулықпен жұмыс істеу, практикалық жұмыстарды жүргізу, міндеттерді шешу кезінде белсенді қолданылды. Мысалы: "Күкірт қышқылының сұйылтылған ерітіндісінің химиялық қасиеттерін зерттеу" зертханалық тәжірибесі.

I деңгей

Мұғалімнің басшылығымен тәжірибе орындау (мұғалім кеңес береді). Мұғалімнің көмегімен жасалған тәжірибе нәтижелерін рәсімдеу және қорытынды жасау.

II деңгей

Нұсқауға сәйкес тәжірибені өз бетінше орындау.

III деңгей

Сұйылтылған күкірт қышқылының химиялық қасиеттерін зерттеу жоспарын құру. Өз жоспары бойынша экспериментті жүзеге асыру, тиісті

талдаулар мен қорытындыларды тұжырымдай отырып, есепті орындау. Кез-келген жұмысты орындау кезінде оқушыларға өзін бағалау ұсынылады.

Өзін-өзі бағалау алгоритмі "Оқушыларға арналған жадынама» нұсқаулығында көрсетілген.

1) Тапсырманы орындау мүмкін болды ма? (нәтижені салыстыру мақсатында үйренеміз)

2) тапсырма орындалды, дұрыс немесе мүлдем дұрыс емес? (Қателерді табуға және тануға үйренеміз)

3) өз бетінше немесе біреудің көмегімен орындады? (Үрдісті бағалауды үйренеміз)

4) тапсырманы шешкен табыстылық деңгейін анықтадық.

5) Сіздің табыстылық деңгейін негізге ала отырып, өзіңіз қоя алатын белгіні анықтаңыз.

Мысал: Ерітіндіге есептер

1 нұсқасы (жеңілдетілген)

Массасы 500 г 20% ерітіндіде қанша тұз (г) бар?

2-нұсқа (күрделілігі орташа)

300 г ерітіндісін дайындау үшін қанша тұз және су қажет?

3-нұсқа (қиын)

Массалық үлесі 18% ерітіндіні алу үшін массалық үлесі 10% осы тұздың 250 г ерітіндісінде ас тұзының қандай массасын еріту керек?

Деңгейлік саралауды қолдану оқушыларға өз жетістіктерін көруге және мүмкіндіктерін нақты бағалауға мүмкіндік береді. Нәтижесінде пәнге деген қызығушылық артады, мұғалім мен оқушылар арасында серіктестік қарым-қатынас орнатылып, сабақтардағы оқушылардың психологиялық шиеленісуі төмендейді.

Бүгінігі таңда білім беру жүйесі маңызды өзгерістерге ұшыраған кезде, оқытудың басты мақсаты -оқушылардың шығармашылық қызметтің тәжірибесін арттыру. Мұндай оқыту кезінде оның мазмұны өзгереді. Бірінші жоспарға оқушылардың белсенді ойлау қызметін талап ететін әдістер, тәсілдер шығады, олардың көмегімен талдау, салыстыру, жалпылау, проблеманы көре білу, гипотезаны қалыптастыра білу қалыптасып, шешім құралдарын іздеу, алынған нәтижелерді түзету, қажет болған жағдайда іздеуді қайталау (шын мәнінде, бұл іскерлікке үйрету және шығармашылыққа оқыту) дамиды.

Жоба әдісі-оқушылардың өзіндік іс-әрекеттері нәтижесінде қандай да бір мәселені шешуге мүмкіндік беретін оқу-танымдық тәсілдердің жиынтығы болғандықтан «Химиялық өндіріс қалдықтарынан туындаған заманауи экологиялық мәселерді тиімді шешу» атты жобалық жұмыс тапсырылды. Оқу үрдісінде және одан тыс пайдаланылатын әлемдегі әдебиеттерге шолу жасай отырып, Қазақстандағы экологиялық мәселерді оңтайлы шешу жолдары бойынша эссе жазу тапсырылды. Бұл педагогикалық технология зерттеу, іздеу, проблемалық әдістердің жиынтығын қамтиды. Жоба әдісі сабақ кезінде және сабақтан тыс қызметте қолдандылды. Жоба нәтежиесі бойынша:

* жобалық оқыту әрбір қатысушысының жеке сенімділігін арттыруға ықпал етті;

* оқушылардың топтық рухын, қарым-қатынасын және ынтымақтасуын дамытты;

* білім алушының сыни ойлауын дамыту механизмін, қойылған міндеттерді шешу жолдарын іздеуді қамтамасыз етті;

* оқушылардың зерттеу қабілеттерін дамытты;

* оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытуға ықпал етті.

Сонымен, тұлғалық-бағдарлы оқыту кезінде мұғалімнің басты міндеті - оқушыны белсенді оқу іс-әрекетінің субъектісіне қою, оны ғылыми фактілер мен заңдарды барынша белсенді және өз бетімен меңгеріп, түсініктерді қалыптастырып, білік пен дағдыны жетілдіретіндей етіп ұйымдастыру. Леонтьев Л.В. "Біздің білім беруіміздің олқылығы - білім беру кезеңінде ақпаратпен байыту сатысында тұлғаның белсенділігінің төмендігі байқалады"-, деп тұжырымдаған. Сондықтан, тұлғалық-бағдарлы тәсіл жеке тұлғаны дамытуға, оқушыларды өзінің білім дәрежесін анықтауға әкелетін құндылық бағдарларын анықтауға көмектесетін субъектілік ұстанымды қалыптастыруға бағытталған. Бұл тәсіл екінші буын стандартының тұжырымдамалық негізі болып табылады, сондықтан қазіргі педагогтың маңызды міндеті – талдау және түсіну. Осының бәрі жеке тұлғаға бағытталған оқытуды тәжірибеде іске асыру қажеттілігіне әкеледі. Бұны келесі формуламен елестетуге болады: "Тұлға туылады. Тұлғаға айналады. Даралық сипаттары бекиді".

Студенттерді жақсы зерттеушілерге айналдыра алатынымыз бәрімізге белгілі. Бұл ерекшелік табиғи ерекшеліктеріне бағытталуы қажет. Ал мұғалімдер іздемпаздыққа, яғни, білімнің шынайылығына күмәндануға, оларды табу құралдарына үйретуі қажет. Онсыз дамыта оқыту мүмкін емес. Білім алушыға жаңа білімге жол ашатын әдіс дамыта оқыту жүйесі. Бұл міндеттерді оқушыларды оқыту мен тәрбиелеудің жеке – бағдарлы тәсілін қолдана отырып оңтайлы шешуге болады. Жеке көзқарас дегеніміз не? Жеке тұлғалық көзқарас – бұл әрбір оқушыға жеке тұлға ретінде сезінуге көмектесетін жеке тәсіл. Жеке тұлғаға бағытталған оқыту негізінде әрбір адамның даралығын, өзіндік ерекшелігін тану, оның "ұжымдық субъект" ретінде емес, ең алдымен өзінің қайталанбас субъективті тәжірибесі бар жеке тұлға ретінде дамуы жатыр. Жеке тұлғаға бағытталған оқытуда баланың жеке басы, оның өзіндік ерекшелігі, өзіндік бағалануы, әрбір адамның субъектілік тәжірибесі алдымен ашылады, содан кейін білім беру мазмұнымен келісіледі.

Жеке тұлғаға бағытталған оқытудың мақсаты-оқушылардың танымдық белсенділігін көрсету үшін жағдай жасау.

Мұғалімнің осы мақсатқа жету құралдары:

* Оқушылардың субъектілік тәжірибесін ашуға мүмкіндік беретін оқу қызметін ұйымдастырудың әртүрлі формалары мен әдістерін қолдану;

* сынып жұмысына әр оқушының қызығушылық атмосферасын құру;

* оқушыларды сөз сөйлеуге ынталандыру, қателесуден қорықпай тапсырмаларды орындаудың әртүрлі тәсілдерін қолдану, дұрыс жауап алу және т. б.;

* оқушыға ең маңызды оқу мазмұнының түрі мен нысанын таңдауға мүмкіндік беретін дидактикалық материалды қолдану;

* оқушының қызметін "дұрыс - дұрыс емес" соңғы нәтижесі бойынша ғана емес, оған қол жеткізу процесі бойынша да бағалау;

* оқушының өз жұмыс тәсілін табуға ұмтылысын көтермелеу (тапсырманы шешу), сабақ барысында басқа оқушылардың жұмыс тәсілдерін талдау, ең тиімді жұмыс түрлерін таңдау және игеру;

* әр оқушыға жұмыс тәсілдерінде ынта, дербестік, таңдау танытуға мүмкіндік беретін сабақта қарым-қатынастың педагогикалық жағдайларын құру; оқушының табиғи өзін-өзі танытуына мүмкіндік беру.

Сабақ білім беру үрдісінің негізгі элементі болып табылады, бірақ тұлғалық-бағдарлы оқыту жүйесінде оның қызметі айтарлықтай өзгереді, ұйым түрі-бұл білім мазмұндалып қана қоймай, оқушылардың жеке ерекшеліктері ашылатын, қалыптастырылатын және іске асырылатын оқу жағдайы, "сахналық" алаң.

Химия пәнінен сабақтарға дайындала отырып, мұғалім сабақта қандай материалды ғана емес, сонымен қатар оқушылардың субъектілік тәжірибесінде осы материал бойынша қандай мазмұндық сипаттамалар болуы тиіс (олардың алдыңғы оқу нәтижесі ретінде әр түрлі мұғалімдер мен жеке тәжірибелік әрекеті). Сабақ барысында оқушыларға түсінікті болған кезде қызықты екендігі құпия емес. Қызығушылықпен және әуестікпен оқу үшін білім алушылар жеке тәжірибе негізінде әртүрлі сипаттағы қызметке тартылуы тиіс.

3.2 Жеке тұлғаға бағытталған оқу процесіндегі бақылау сыныптарының зерттеу нәтижелері.

Сабақта келесі технологиялар белсенді қолданылды:

* ұжымдық оқыту тәсілдері;

* жобалар әдісі;

* әртүрлі деңгейлі оқыту.

Бұл технологиялар өзара байланысты және өзара шарттастырылған. Онда жеке және сараланған тәсілдер жүзеге асырылады. Олар оқу материалын табысты меңгеруді, балалардың зияткерлік және адамгершілік дамуын, олардың дербестігі мен құзіреттілігін қамтамасыз етеді. Оқытудың ұжымдық тәсілі- шағын топтарда жүзеге асырылды. Оқушылар шағын топтарда жұмыс істесе және бір-біріне көмектесуді үйренсе, әр оқушының жетістіктері үшін жауап берсе, сыныптағы әлсіз оқушыға елеулі көмек көрсете алады. Ынтымақтастықта оқытудың басты идеясы: "Тапсырманы бірге орындау ғана емес, бірге оқу! "

3.2 Жеке тұлғаға бағытталған білім беру кезеңдеріндегі тәжірибелік-эксперименталдық жұмыс нәтижелерін жинақтау

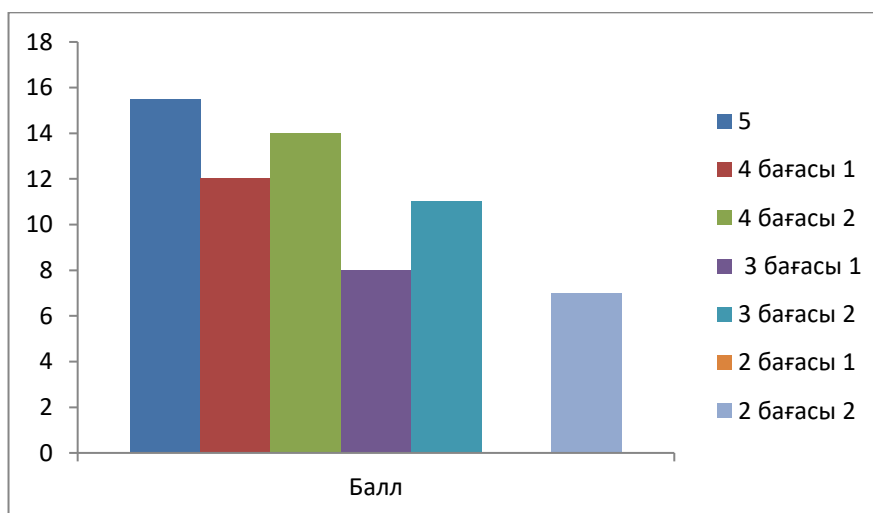
Кесте 5. Рейтингтік жүйе бойынша сабақ бағасын шығару.

Жұмыс түрлері	Балл саны
Тест	5
Бақылау жұмысы	5
Тәжірибелік жұмысты талқылау нәтижелері	5
Сұрақтарға жауап беру	1 баллдан қою

Сабақта рейтинг балының қорытынды есебі оқушыларға толық сенім негізінде жүргізіледі. Олар өздері ұпайларды есептейді және кесте бойынша өз деңгейін шығарады.

Кесте 6 Балдардың дәрежесінің деңгейін бағалау.

Балдар	Дәреже	Баға
15 балл және жоғары	жоғары	«5»
12 б. – 14 б.	орташа	«4»
8 б. – 11 б.	төмен	«3»
0 б. – 7 б.	Бағдарлама меңгерілмеген	

Сурет 3. Балдардың дәрежесінің деңгейін бағалау диаграммасы

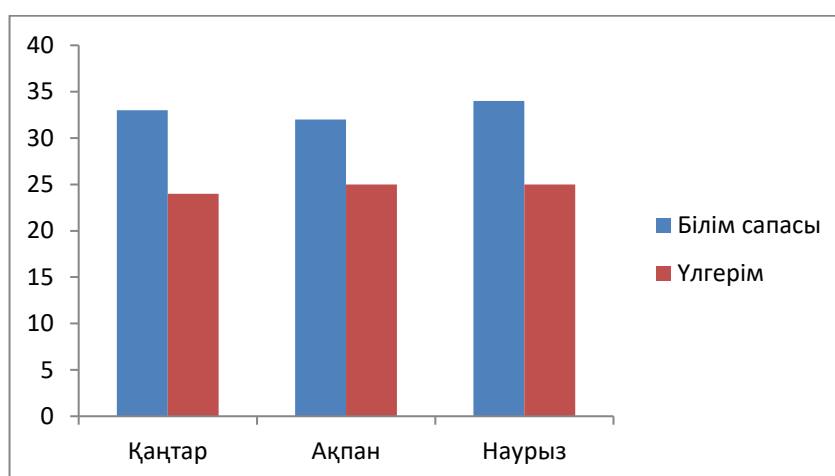
Мұндай жүйе оқушыларға өз деңгейін білуге мүмкіндік береді, бұл ретте бақылаудың объективтілігіндегі қателіктерді түсінуге мүмкіндік береді. Рейтингтік жүйе элементтерін пайдалану колледждің барлық сабақтарда орынды деп санайды.

Рефлексия кезеңінде сабақта "Жетістік парағын" қолдануды қызықты тәсіл болып саналды.

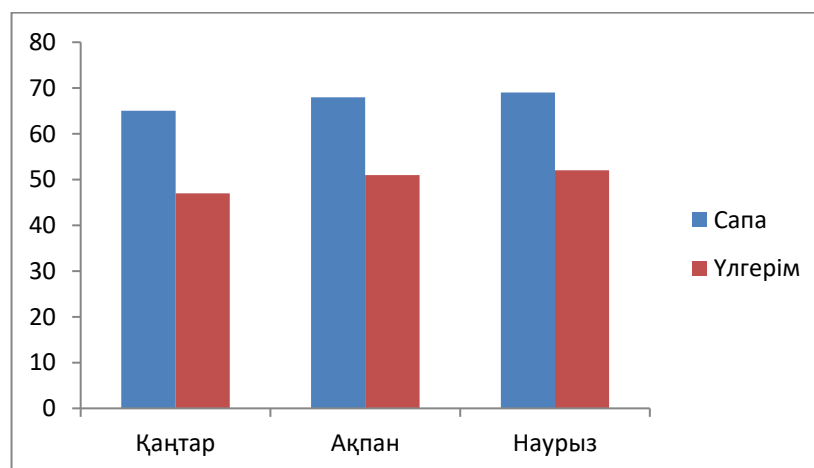
Кесте 7. "Жетістік парағы"

Студенттің аты-жөні					
Тапсырма	1-нұсқаулық беру	2- «Теоретиктер» сайсы	3- Тәжірбиелер сайысы	4- өзіндік жұмыс	Балы
Рефлексия	Бәрі түсінікті	Қиын болды	Қызықты болды	Басқаларға түсіндіре аламын	

Бұл әдіс мұғалімге балаларды өзін-өзі тексеруге және өзін-өзі талдауға үйретуге, өзара тексеруді қолдануға мүмкіндік береді, сондай-ақ сыныптарда кез келген толымдылықпен 100 пайыздық кері байланыс принципін іске асыруға мүмкіндік береді. (сурет 4)

Сурет 4. Дәстүлі әдіспен білім беру кезіндегі 1-курс студенттерінің білім сапасы мен үлгерімі көрсеткіштері. (сурет 5)

Сурет 5. Жеке тұлғаға бағытталған әдістермен білім беру кезіндегі бақылаушы 1-курс студенттерінің білім сапасы мен үлгерім көрсеткіштері.

Колледж студенттерін оқытуда тұлғалық-бағдарлы тәсілдің тиімділігін тексеру мақсатында біз бақылауды сауалнамаларды, тестілеу және т.б. өткізу бойынша жұмыс жоспарладық, бұл орын алған өзгерістердің динамикасын дәлелдеме, танымдық белсенділік деңгейі, сапалы үлгерім сияқты параметрлер бойынша бақылауға және салыстыруға мүмкіндік берді.

Бақылау кесінділерінің алынған нәтижелері білім алушылардың оқу үрдісінде сапалы үлгерімінің динамикасын көрсетіп, оны келесі суреттің көмегімен салыстыруға мүмкіндік берді. Үлгері келесі формуламен есептелді.

$$K3 = \frac{n^5 + n^4 + n^3}{N} \times 100\% \quad (1)$$

Кесте 8. Колледж студенттеріндегі дәстүрлі және бақылаушы жеке тұлғалық-бағдарлы тәсілдермен білім беру кезіндегі үлгерім мен сапасының көрсеткіштері.

Дәстүрлі				Жеке тұлғалық- бағдарлы			
Сапа %		Үлгерім %		Сапа %		Үлгерім %	
Қаңтар	33	Қаңтар	24	Қаңтар	65	Қаңтар	47
Ақпан	32	Ақпан	25	Ақпан	68	Ақпан	51
Наурыз	34	Наурыз	25	Наурыз	69	Наурыз	52

Эксперименталды жұмыс барысында классикалық дәстүрлі білім беру мен эксперимент топтары деректерімен салыстырғанда білім сапасы мен үлгеріснің пайызы айтарлықтай өсті. Топ бойынша білім сапасы қаңтарда 32% - ға, ақпанда -36% наурызда -35% -ға өсті. Үлгерім қаңтарда 23% - ға, ақпанда -26% наурызда -27%-ға артты.

Сапалы үлгерімнің өсу динамикасын бағалаудан басқа мотивациялық сала шеңберінде болған өзгерістер салыстырылды. Сауалнама нәтижелері бойынша білімгерлердің 93%-ы мотивациясының жоғары деңгейі бар, бұл бастапқы көрсеткіштерден 32% - ға жоғары. Оқу мотивациясының өзінде де өзгерістер болды. Егер зерттеудің басында студенттер үшін өзін-өзі жетілдіру және деңгей себептері басым болса, онда эксперименталды жұмыстың соңында көптеген балалар үшін таным мотиві негізгі болып табылады.

Келесі көрсеткіш - оқушылардың танымдық белсенділігі. Әр оқушының жеке танымдық мүмкіндіктерін ашуға колледж аралық өткізілетін пәндік олимпиадалар көмектесті. Көп жағдайда олардың көмегімен оқылатын пәндерге деген қызығушылықты дамыту ғана емес, сонымен қатар қосымша әдебиетпен және басқа да ақпарат көздерімен өз бетінше жұмыс істеу ниетін ояту мүмкін болды. Сонымен қатар, олимпиадаға дайындық және қатысу оқушылардың жеке ерекшеліктерін дамытуға әсер етті: өзін-өзі дамытуды жүзеге асыруға ұмтылу, жоспарлау, өзін-өзі бақылау дағдылары. Бұл педагогикалық бақылаумен, студенттер сауалнамасы

диагностикамен расталады. Әрбір жаңа олимпиада- білімгердің әлеуетті мүмкіндіктерін ашуда тамаша мүмкіндік болып табылады.

Топ ішінде өткізілетін олимпиадалардың мазмұны әр түрлі деңгейдегі тапсырмалар болды. Мұндай тәсіл балаларды жаппай қамтуды жүзеге асыруға мүмкіндік берді, олардың ешқайсысы шетте қалған жоқ. Әр тапсырманы орындау нәтижесі бойынша мұғалім оқушылардың білім, білік және дағдыларының тереңдігі туралы қорытынды жасады, топтық және жеке сабақтар, кеңестер өткізді.

Кесте 9. Олимпиада нәтижесі.

Пән	Колледж ішіндегі		Басқа колледждермен	
	Жүлделі орындар	Студ.саны	Жүлделі орындар	Студ.саны
Химия	5	32	5	60

Жоғарыда келтірілген кестеден пәндік олимпиадаларға қатысуға қызығушылық артты. Мұндай жұмыстың тәжірибесі сабақта жоғары қиындық тапсырмаларды, шығармашылық түрдегі тапсырмаларды қолдану пәнге деген қызығушылықтың дамуын ынталандыру болып табылады, оқушылардың зияткерлік-танымдық біліктерін жетілдіреді, оқу материалын саналы және терең меңгеруге ықпал етеді. Мұғалімнің осындай мақсатты жұмысының қорытындысы колледж аралық олимпиадада (2018-2019 оқу жылы) Таласбаева Зарина 2 орын алды. Басқа қатысушылар 3 орын-1 және ынталандыру орындары -3 студент иемденгенді, яғни, колледж аралық олимпиадаға барған 5 студенттің бесеуі де жүлделі орындарды иемденіп жоғары білім деңгейлерін көрсетті.

Химия сабақтарында тұлғалық-бағдарлы тәсілді қолдану оқушылардың танымдық белсенділігінің деңгейін арттыруға ықпал етті деп есептейміз. Балалардың көпшілігі сабаққа жүйелі және сапалы дайындала бастады. Оқудағы тұлғалық білім беруді жүзеге асыру оқушыны оқу қызметінің субъектісі ретінде бөліп көрсетуге; оның зияткерлік және шығармашылық қабілеттерін жеке мүмкіндіктер деңгейіне дейін дамытуға мүмкіндік берді. Бұл қабілеттердің дамуы колледж студенттерінің ойлау қабілетін, жан-жақты ойлауын, дербестігін ғана емес, сонымен қатар балалардың жеке қасиеттерін дамыту үшін қолайлы жағдай жасады. Балалардың оқу іс-әрекетін бақылау оқу-танымдық қызығушылық, мақсат қою, рефлексия сияқты компоненттердің дамуында неғұрлым жарқын нәтижеге қол жеткізгенін көрсетеді. Әр оқушының оң динамикасы байқалады.

Жүргізген зерттеу нәтижелері келесі қорытынды жасауға мүмкіндік береді: жеке тұлғаға бағытталған тәсілді қолдану оқыту процесінің тиімділігіне әсер ететіндігі дәлелденді. Бұл туралы біз анықтаған параметрлер бойынша оң динамика куәландырады.

Әрине, колледжде оқыту процесінің тиімділігіне жеке тұлғаға бағытталған тәсілдің әсер ету проблемасының барлық жақтарын ашпайды, сондықтан толық қамтушы болып табылмайды. Біз жеке тұлғаның басқа

қасиеттеріне жеке-бағдарлы тәсілдің әсерін негіздеуді перспективалы бағыт деп санаймыз.

Тұлғалық–бағдарлы оқыту кезінде білім алушыны белсенді оқу іс-әрекетінің субъектісіне қойып, оны ғылыми фактілер мен заңдарды барынша белсенді және өз бетімен меңгеріп, түсініктерді қалыптастырып, білік пен дағдыны жетілдіретіндей бағытында ұйымдастырылды. Тұлғалық-бағдарлы әдістің деңгейлік дифференциалдау технологиясын химия сабақтарында қолдану бойынша эксперименталды сипаттағы тәжірибелік-педагогикалық жұмыстың мазмұныны ашылып педагогикалық зерттеу нәтижелерін айқындалады.

ҚОРЫТЫНДЫ

1. Көптеген мемлекеттерде білім беру нәтижелеріне қанағаттанбауы оны реформалау қажеттігіне алып келді. Әлемнің 50 елінің оқушыларының білім дәрежесін салыстырмалы талдау Сингапур, Оңтүстік Корея, Жапония оқушылары ең жоғары нәтижелерге ие екенін көрсетті. Қазақстандық оқушылардың нәтижелері аралық орта топқа түседі. Дәстүрлі емес сұрақтар қою олардың жауаптарының деңгейін айтарлықтай төмендетті. Сондықтан мәселелік әдіспен білім беру білім алушылардың креативті ойлау дәрежесін көтеру арқылы бәсекеге қабілетті білімді негіздейді.

2. Дипломдық жұмыста колледж психологының көмегімен бақылаушы топта білім алушылардың танымдық қабілеттері (қабылдау, есте сақтау, назар аудару, ойлау), мотивациясы, эмоционалды-ерік деңгей (үрей, белсенділік, қанағаттанушылық деңгейі), жеке тұлға дәрежесі (өзін-өзі бағалау, коммуникация деңгейі, құндылық бағдарлары) критерийлері бойынша психологиялық-педагогикалық диагностика жүргізілді. Осы зерттеулер нәтижесіне байласыты іс-тәжірибелік зерттеулер 8 және 9 сынып оқушыларына жүргізілді.

3. Диплом жұмысында қойылған мақсат бойынша теориядағы жеке тұлғаға бағытталған тәсілдің ерекшеліктері анықталып оны іс-тәжірибелік зерттеулерде жүзеге асырылды.

Келесі міндеттер анықталды:

- зерттеу мәселесі бойынша әдебиеттерге шолу жасалды;
- заманауи жеке тұлғаға бағытталған білім берудің технологияларына талдау жасалды;
- жеке тұлғаға бағытталған сабақтың ерекшеліктерін анықталып, оның технологиясы қолданылды;
- колледждің білім алушыларына химия пәнінен қолданылған жеке тұлғаға бағытталған тәсілдің тиімділігі тексерілді.

4. Белгіленген мақсат-міндеттерге тек жеке тұлғаға бағытталған оқыту әдісі арқылы ғана қол жеткізуге болатыны дәлелденді. Себебі, қолданыстағы әдістердің көпшілігі оқушыға білімді, шеберлікті және дағдыларды меңгеруге және жаңғыртуға өмірдің заманауи талаптарына жауап бере алмайды. Осылайша, әлемнің әртүрлі елдерінде білім беру жүйесін дамытудың басты стратегиялық бағыты- жеке тұлғаға бағытталған білім беру. Бұнда, білім берудің дәстүрлі парадигмасы мұғалім-оқулық-оқушы батыл жаңаға ауыстырылады: оқушы – оқулық – мұғалім. Әлемнің алдыңғы қатарлы елдерінде білім беру жүйесі дәл осылай құрылған.

5. Зерттеу нәтижелері бойынша классикалық дәстүрлі білім беру мен эксперимент топтары деректерімен салыстырғанда білім сапасы қаңтарда 32% - ға, ақпанда -36% наурызда -35% -ға өссе ал, үлгерімнің пайызы қаңтарда 23% - ға, ақпанда -26% наурызда -27%-ға өсті. Білімгерлердің тұлғалық ерекшеліктерін диагностикалау мақсатында жүргізілген сауалнама нәтижелері бойынша зерттеудің басында студенттерде үшін өзін-өзі

жетілдіру себептері жоғары екенін көрсетсе, эксперименталды жұмыстың соңында білімгерлер үшін таным мотиві негізгі болып табылды.

6. Зерттеу барысында әр білімгердің жеке танымдық қабілетін дамытуға колледж аралық өткізілетін пәндік олимпиадалар жақсы әсер етіп нәтежиесінде химия пәніне қызығушылық артты. Олимпиадаға қатысқан колледж ішіндегі олимпиаданың 5 жеңімпаз студеті колледж аралық олимпиадада жүлделі орындарды иеленді. Химия пәнінен жеке тұлғаға бағдарланған білім беру тәсілді қолдану білімгерлердің танымдық белсенділігінің деңгейін арттыруға ықпал етті. Бұл өз кезегінде колледж студенттерінің логикасын, жан-жақты ойлауын, дербестігін ғана емес, сонымен қатар білім алушылардың жеке қасиеттерін дамыту үшін ең тиімді әдіс болып табылатындығын дәлелденді.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Әл-Фараби. Әлеуметтік -этикалық трактаттар. – Алматы: Ғылым, 1975. – 418 б.
- 2 Коменский Я.А. – Избранные педагогические сочинения. В 2-х т.
- 3 Под ред. А.И.Пискунова. – М.: Педагогика, 1982. - 396 с.
- 4 Песталоцци И.Г. Избранные педагогические сочинения. В 2-х т. Под ред. В.Н.Столетова. – М.: Педагогика, 1981. - 334 с.
- 5 Дистервег А. Избранные педагогические сочинения. – М.: Учпедгиз, 1956. – 370 с.
- 6 Ушинский К.Д. Избранные произведения. – М.: Педагогика, 1968. – 350 с.
- 7 Чернышевский Н.Г. Избранные педагогические сочинения. – М.: Педагогика, 1940. – 255 с.
- 8 Сыздықов.Ә. Алтынсариннің педагогикалық идеялары мен ағартушылық қызметі. – Алматы: Мектеп, 1969. – Б. 80-90.
- 9 Ананьев Б.Г. Познавательные потребности и интересы. Ученые записи. – ЛГУ, 1959. № 265. Выпуск 16.
- 10 Бабанский Ю.К. Избранные педагогические труды. – М.: Педагогика, 1989. – 560 с.
- 11 Лернер И.Я. Поиск доказательств и познавательная самостоятельность учащихся. – М.: Советская педагогика, 1974. №7. – С. 28-37.
- 12 Занков Л.В. Наглядность и активизация в обучении. – М.: Учпедгиз, 1960. – 34 с.
- 13 Выготтский Л.С. Педагогическая психология. – М.: Педагогика, 1991. – 472 с.
- 14 Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1976. – 304 с.
- 15 Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. – М.: Педагогика, 1986. – 239 с.
- 16 Талызина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний – М.: МГУ, 1975. – 343 с.
- 17 Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. – М.: Педагогика, 1980. – 344с.
- 18 Рубинштейн С.Л. Принципы и пути развития психологии. – М.: Учпедгиз, 1946. – 704 с.
- 19 Есипов Б.П. Самостоятельная работа учащихся на уроке. – М.: Учпедгиз, 1961. – 239 с.
- 20 Есипов Б.П. Самостоятельная работа учащихся в процессе обучения. Известия АПН РСФСР. – Вып. 115, 1961 – 239с.
- 21 Махмутов М.И. Теория и практика проблемного обучения. – Казань, 1972 – 240 с.
- 22 Пидкасистый П.И. Самостоятельная деятельность учащихся, Дидактический анализ процесса и структуры воспроизведения и творчества. – М.: Педагогика, 1972. – 240с.

- 23 Щукина Г.И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе. – М.: Просвещение, 1979 – 186с . С.14
- 24 Шамова Т.И. Формирование познавательной самостоятельности школьников в процессе усвоения ведущих знаний и способов деятельности. – М.: Под.ред. Т.И.Шамовой, 1975.–69 с.
- 25 Шамова Т.И. Активизация учения школьников в Америке. – М.: Педагогика, 1982. – 208с.
- 26 Әбілқасымова А.Е. Студенттердің танымдық ізденімпаздығын қалыптастыру. – Алматы: Білім, 1994. – 192 б.